

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1929

ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ

ΣΥΝΤΑΧΘΕΙΣΑ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΩΣΘΕΙΣΑ ΕΝ ΤΗ ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΙ ΤΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ

ΤΗ 2 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1930

ΥΠΟ ΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ Γ. Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Κύριοι Ἑταῖροι,

Κατὰ τὰ καθιερωμένα πρὶν εἰσέλθῃ τὸ Συμβούλιον εἰς τὴν ἔκθεσιν περὶ τῶν ἔργων τῶν ζώντων καὶ προαγόντων καθ' ἕκαστον ἔτος τὴν μεγάλην ἀποστολὴν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, χορηγοεῖ πρῶτον ἐπὶ τῶν νεοσκαφῶν τάφων τῶν ἐκλιπόντων κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος εὐγενῶν συναγωνιστῶν, οἱ ὅποιοι, εἴτε ὥς ἐπίτιμοι, εἴτε ὥς τακτικοὶ ἑταῖροι, ἐλάμπρυναν τὴν σταδιοδρομίαν τῆς ἐνδόξου ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης καὶ ἐνίσχυσαν τὰς γενναίας προσπάθειας τοῦ ἡμετέρου ἐθνικοῦ καθιδρύματος.

Τὴν χορηγορίαν ταύτην τελοῦμεν εἰς εὐγνώμονα ἀνάμνησιν τῶν τετιμημένων ἡμῶν νεκρῶν καὶ εἰς ἠθικὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἐπιζώντων συνεργατῶν ἐν τῷ ὑπερτάτῳ ἀγῶνι τῆς καθαρᾶς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἀνεπηρεάστου ἀληθείας.

Ἐν βαθεῖ γήρατι ἀπέθανεν ἐν Παρισίοις ὁ Νέστωρ τῆς Βυζαντινολογίας καὶ ἀληθῆς εὐπατρίδης Γουσταῦος Schlumberger, κατὰ τὴν ἡλικίαν καὶ κατὰ τὴν ἐκλογὴν πρεσβύτατον μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῆς φιλολογίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκεν ἀπὸ τοῦ 1884.

Σπουδάσας ἱατρικὴν ὁ Schlumberger καὶ ἐπὶ βραχύτατον ἀσκήσας τὸ ἱατρικὸν ἐπάγγελμα μετέστη πρῶίμως εἰς τὸν κύκλον

τῶν μελετῶν ἐκείνων, πρὸς τὰς ὁποίας τὸν ἔφερεν ἡ ἐσωτερικὴ αὐτοῦ κλῆσις καὶ αἱ ὁποῖαι συνεκόμισαν εἰς αὐτὸν παγκόσμιον ἐπιστημονικὴν δόξαν. Ἡ ἀκριβὴς παρατήρησις καὶ αἱ ποικίλαι ἀνατομαὶ τῶν λεπτομερειῶν καὶ αἱ λεπταὶ διακρίσεις καὶ διαγνώσεις τῶν παραγόντων τοῦ τε ἱστορικοῦ καὶ τοῦ πραγματικοῦ βίου τῆς Μεσαιωνικῆς Ἀνατολῆς ὑπῆρξαν ἐφόδια, τὰ ὁποῖα, καὶ ἂν ὑπῆρχον ἐν τῇ ἰδιοφυίᾳ αὐτοῦ, πάντως ἐνίσχυσε καὶ ἡδραίωσε παρὰ τῷ Schlumberger ἡ πρώτη αὐτοῦ κατ' ἐξοχὴν θετικὴ ἐπιστήμη.

Ἦδη τῷ 1877 ὥς πρῶτος καρπὸς τῆς νομισματικῆς αὐτοῦ ἐρεῦνης ἐκδίδεται ἡ μελέτη αὐτοῦ περὶ τῶν «Φραγκικῶν πριγκιπάτων τῆς Ἀνατολῆς», ἀκολουθεῖ δὲ ἀμέσως ἀπὸ τοῦ 1878 μέχρι τοῦ 1882 ὁ ὀγκώδης τόμος τῆς Numismatique de l' Orient latin, ἔργου ἀκόμη καὶ σήμερον θεμελιώδους. Ἀπὸ τοῦ φραγκικοῦ κύκλου κατακτᾷ γοργῶς τὸ ἀνώμαλον ἔδαφος τῆς Βυζαντινῆς σιγίλλιογραφίας καὶ τῷ 1884 θεμελιώνει τὸν ἐπιστημονικὸν τοῦτον κλάδον διὰ μεγάλου ἔργου, τὸ ὁποῖον, καὶ ἂν ὑπέστη μεταβολὰς ἐν ταῖς λεπτομερείαις αὐτοῦ διὰ τῶν μελετῶν ἄλλων ἐρευνητῶν, καὶ ἰδίᾳ Ἑλλήνων, παραμένει ἐν τῷ συνόλῳ αὐτοῦ ἀναντικατάστατον, ζωηρὸν μὲν δείγμα τῆς ἱστορικῆς καὶ ἀρχαιολογικῆς ἰδιοφυΐας τοῦ συγγραφέως καὶ τῆς ἐξαιρέτου αὐτοῦ ὀξύτητος, παράδειγμα δὲ φωτεινὸν τῆς στενῆς σχέσεως τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ μνημειακοῦ κόσμου καὶ τῶν πολυτίμων πορισμάτων, τὰ ὁποῖα ἡ γνῶσις ἐκατέρου τῶν κύκλων τούτων συνεπάγεται ἀπ' ἀμφοτέρους.

Ὁ χαρακτηρ οὗτος διέπει τὰς ἐργασίας τοῦ Γουσταύου Schlumberger δι' ὅλης αὐτοῦ τῆς ζωῆς. Καὶ ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς καὶ ἡ τρίτομος Βυζαντινὴ ἐποποιία εἶναι πρότυπα λαμπρὰ ἀληθοῦς ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ τῶν περιόδων, τὰς ὁποίας ἔθηκεν ὡς θέμα τῆς πολυμεροῦς αὐτοῦ μελέτης καὶ τὰς ὁποίας διεφώτισε δι' ἀναριθμήτων ἀπεικονίσεων, ἀνεκδότων ἰδίᾳ μνημείων Βυζαντινῶν. Ἀλλὰ καὶ ἄλλο τι χαρακτηρίζει ἐξαιρέτως τὸν Schlumberger. Δὲν εἶναι μόνον δεξιότατος ἀνατόμος τῶν ἱστορικῶν καὶ κοινωνικῶν καὶ μνημειακῶν λεπτομερειῶν, ἀλλὰ καὶ ὄντως ἀριστοτέχνης αὐτῶν

συγγραφεὺς μετὰ δραματικῆς δεξιοτεχνίας καὶ σπανίας σκηνογραφικῆς ἐμπειρίας ἀναπαριστῶν καὶ ἀναζωογονῶν τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα σημαντικωτάτης περιόδου τῆς ἱστορίας τοῦ Βυζαντιακοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Εἰς τὴν ἀρετὴν ταύτην ὀφείλει ὁ Schlumberger τὴν μεγάλην ἐπίδρασιν, τὴν ὁποίαν ἤσκησεν ἐπὶ ὁλόκληρον τὴν γενεὰν αὐτοῦ οὐχὶ μόνον διὰ τῶν καθαρῶς ἐπιστημονικῶν του ἔργων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἔργων ἐκείνων, τὰ ὅποια ἀπηυθύνοντο πρὸς εὐρύτερον κύκλον. Ἡ δὲ ἐπίδρασις αὕτη δὲν ἔχει ἀπλῶς ἀτομικὴν σημασίαν διὰ τὴν ὑστεροφημίαν τοῦ συγγραφέως, ἀλλ' ὑπῆρξε σπουδαιότατος παράγων προαγωγῆς τῶν Βυζαντινῶν σπουδῶν καὶ δημιουργίας ῥεύματος εὐρυτέρου ὑπὲρ τῆς μελέτης τοῦ Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ οὐχὶ μόνον ἐν Γαλλίᾳ, ἀλλὰ καὶ πολὺ πέραν τῶν ὁρίων ταύτης. Εἶναι δὲ ὄντως εὐτύχημα ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ὅτι μετὰ τὸ κήρυγμα τοῦ πολλοῦ Ἀλφρέδου Rambaud, ὁ ὁποῖος δι' ἀδρότάτου συγγράμματος ἐκίνησε τὴν προσοχὴν πρὸς τὸ Βυζάντιον, ἐπῆλθεν ἡ συστηματικὴ ἀσχολία τοῦ Schlumberger περὶ τὸν μεσαιωνικὸν ἀνατολικὸν κόσμον, ἡ ὁποία ἠδραῖωσε καὶ ἠύρυνε τὴν κίνησιν ταύτην. Ἔχει δὲ πολλὰς τὰς κοινὰς ἀρετὰς πρὸς τὸν Rambaud ὁ Schlumberger, ἀπέβλεπε δὲ καὶ ὁ ἴδιος πρὸς ἐκείνον ὡς πρὸς πρότυπον καὶ παράγοντα τῆς ἰδίας αὐτοῦ κατευθύνσεως.

Ἄλλ' ἐκτὸς τοῦ φραγκικοῦ καὶ τοῦ Βυζαντιακοῦ κόσμου ὁ Schlumberger μετ' ἴσου ἐνδιαφέροντος ἠσχολήθη, μεταξὺ τῶν πρώτων, καὶ περὶ τὰς Χετταϊκὰς σφραγίδας καὶ περὶ τὰ λείψανα τῶν χαλκῶν ἐπενδύσεων τῶν Ἀσσυριακῶν πυλῶν τοῦ Balawat, ἐδημιούργησε δὲ νέον κεφάλαιον τῆς ἀρχαίας Ἀνατολικῆς νομισματικῆς διὰ τῆς μελέτης τῶν Ἱμυαριτικῶν νομισμάτων τοῦ θησαυροῦ τοῦ Σαναά.

Αἱ πολυάριθμοι αὐτοῦ πραγματεῖαι, αἱ ἐγκατεσπαρμέναι εἰς διάφορα ἐπιστημονικὰ περιοδικά, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὴν *Revue numismatique*, τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἐπὶ μακρότατον χρόνον συνεκδότης μετ' ἄλλων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν—συμπληροῦσι τὸ ἐπιστημονικὸν αὐτοῦ ἔργον εἰς ἓν ἐπιβλητικώτατον καὶ σημαντικώτατον σύνολον.

Τιμῶντες ὁμῶς τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτοῦ μνήμην δὲν δυνά-

μεθὰ νὰ λησμονήσωμεν τὸν θαυμάσιον ἄνθρωπον Schlumberger, τὸν ἄνδρα τῆς γνησίας εὐγενείας καὶ προσηνείας, τοῦ ὁποίου ἡ ψυχικὴ ἀρτιότης καὶ εὐμέλεια καὶ μεγαλομερὲς ἀγαθότης ὑπῆρξεν ἀρμονικώτατον ὁλοκλήρωμα τῆς ὑπερόχου αὐτοῦ διανοίας.

Ὁ Franz Studniczka, καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Λειψίας καὶ μέλος τῆς Σαξονικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, ἀπέθανε μόλις συνεπλήρωσε τὸ 70^{όν} ἔτος τῆς ἡλικίας του καὶ ὑπερέβη τὸ ὄριον τῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διδασκαλίας του, κλείσας ἀποτόμως ἔνδοξον ἐπιστημονικὸν καὶ διδακτικὸν βίον, ὃ ὁποῖος ἀποτελεῖ ἐξαίρετον τίτλον τῆς πατρίδος αὐτοῦ.

Μαθητὴς τοῦ Otto Benndorf γενόμενος ὁ Studniczka εἶναι σπουδαῖος καρπὸς τῆς Βιενναίας ἀρχαιολογικῆς σχολῆς, εἰς τὴν ὁποίαν σημαντικὴν προαγωγὴν ὀφείλει ἡ κλασσικὴ ἀρχαιολογία.

Ἡ σπουδὴ καὶ ἡ ἑναρξίς τῆς δράσεως τοῦ Studniczka συνέπεσε πρὸς τὴν μεγάλην περίοδον τῆς διὰ συστηματικῶν ἀνασκαφῶν ἐξερευνήσεως τῶν κλασσικῶν χωρῶν καὶ ὑπέστη οὗτος μεταξὺ τῶν πρώτων τὴν ἐπίδρασιν τῆς μεγίστης μεταβολῆς, τὴν ὁποίαν ὑπέστη αὐτὴ ἡ μέθοδος τῆς ἀρχαιολογίας ἐν Εὐρώπῃ, ἀπέβη δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος σημαντικώτατος συντελεστὴς τῆς νέας ἀρχαιολογικῆς περιόδου.

Ἦδη ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἐργασίας «περὶ τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ ἐνδύματος» παρέσχεν ὁ νεαρὸς τότε ἀρχαιολόγος τὰ γνωρίσματα τῆς νέας κατευθύνσεως καὶ ασφαλεῖς προβλέψεις περὶ τῆς μελλούσης αὐτοῦ σταδιοδρομίας. Εὐρεῖα καὶ ἀκριβὴς γνῶσις τῶν φιλολογικῶν πηγῶν, οὐχὶ ὅμως περιορισμὸς εἰς ταύτας, ἀλλὰ ἐπέκτασις τῆς γνώσεως ταύτης διὰ τῆς γνώσεως αὐτοῦ τοῦ μνημειακοῦ κόσμου καὶ διὰ τῆς ἐδραίως καὶ σαφοῦς κατατάξεως τῆς ἀμέσως ἀπὸ τῶν μνημείων ποριζομένης διδασκαλίας, τοιαῦτα ἦσαν τὰ ἐφόδια καὶ ὁ σκοπὸς τῆς νέας σχολῆς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν παλαιότεραν φιλολογικωτέραν ἀρχαιολογικὴν μονομέρειαν.

Τὴν νέαν ταύτην κατεύθυνσιν ἐνεκαίνισε καὶ ὁ Studniczka ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Λειψίας, διαδεχθεὶς ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς

ἀρχαιολογίας ἓνα τῶν κορυφαίων ἐκπροσώπων τῆς προηγηθείσης σχολῆς, τὸν Ἰωάννην Overbeck.

Τὰς ἀπαιτήσεις τῆς νέας ἀρχαιολογίας ἐξεπλήρωσεν ὁ Studniczka κατὰ θαυμαστὸν τρόπον καὶ συγγράφων καὶ διδασκων μετὰ καταπλησσοῦσης εὐρυμαθείας καὶ μετ' ἐπιμόνου ἀκριβολογίας περὶ παντὸς ἀρχαίου μνημείου, τὸ ὁποῖον θὰ ἡδύνατο νὰ ῥίψῃ φῶς εἰς τὰ ἐρευνώμενα θέματα. Ἐκ τῆς ἐπιστημονικῆς του ὑπεροχῆς καὶ τῆς διδασκαλικῆς του ιδιοφυΐας ταύτης ἐρμηνεύεται ἡ σημαντικωτάτη αὐτοῦ συμβολὴ εἰς τὸν σχηματισμὸν τῆς νέας Γερμανικῆς ἀρχαιολογικῆς γενεᾶς, τῆς ὁποίας ἐπιφανεῖς σήμερον ἐργάται ὑπῆρξαν μαθηταί του. Τὴν διανοητικὴν αὐτοῦ ἐργασίαν κατέθηκεν ὁ Studniczka κυρίως εἰς τὰ ἀρχαιολογικὰ περιοδικὰ καὶ τὰς πραγματείας τῆς Ἀκαδημίας τῆς Λειψίας, ἐπανειλημμένως δὲ ἐτίμησε διὰ τῆς συνεργασίας αὐτοῦ καὶ τὴν ἡμετέραν Ἀρχαιολογικὴν Ἐφημερίδα καὶ τὸν α'. τόμον τῶν Μνημείων τῆς Ἑλλάδος.

Καὶ ἡ περὶ τῆς Κυρήνης μονογραφία καὶ ἡ περὶ τῆς Νίκης ἐν τῇ τέχνῃ καὶ ἡ περὶ τοῦ Καλάμιδος καὶ ἡ περὶ τοῦ λεγομένου θρόνου Ludovisi καὶ αἱ περὶ τῶν γλυπτῶν τῆς Ὀλυμπίας καὶ τοῦ Παρθενῶνος καὶ ἡ περὶ τοῦ συμποσίου τοῦ Πτολεμαίου καὶ ἡ περὶ τῆς εἰκονικῆς παραστάσεως τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Μενάνδρου καὶ ἡ περὶ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἀνασυγκροτηθέντος συμπλέγματος τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τῆς Ἰφιγενείας καὶ πολλὰ ἄλλαι ἀποτελοῦσι σπουδαιότητα τῆς προαγωγῆς τῆς Ἀρχαιολογίας.

Δι' ἄλλου δὲ σημαντικωτάτου ἔργου, τῶν *Imagines illustrium*, καρποῦ μακροχρονίων μελετῶν, μέλλει νὰ διδάξῃ ὁ Studniczka καὶ μετὰ θάνατον.

Ἐὰν δὲ λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ ἐπιφανέστατος ἀνὴρ ἡσχολεῖτο ἐν ταύτῃ καρποφόρως καὶ περὶ τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν προπαρασκευὴν ἀρχαιολόγων, παρακολουθῶν καὶ καθοδηγῶν τὰς ὑπ' αὐτῶν γενομένας ἐργασίας, θαυμάζει τοῦ ἀνδρὸς τὸ πολυμερὲς καὶ χαλκέντερον, τὸ κατὰ πάντα ἀντίστοιχον πρὸς τὸ Ἡράκλειον αὐτοῦ παράστημα, καὶ τὴν αὐτόματον εὐγένειαν τῆς ψυχῆς, ψυχῆς, ἡ ὁποία ἠγάπησε μετ' ἴσης εἰλικρινείας καὶ τὴν ἀρχαίαν καὶ τὴν νέαν Ἑλλάδα.

Καὶ ὁ Ludwig von Sybel, καθηγητῆς τῆς Ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Marburg, ὑπῆρξε παλαιὸς γνώριμος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους καὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἀρχαίων, τὰ ὅποια νεώτατος ἀκόμη ἐμελέτησε.

Καρπὸς τῆς πρώτης ἐκείνης ἀρχαιολογικῆς ἀσχολίας τοῦ Sybel εἶναι ἡ λεπτομερὴς περιγραφὴ τῶν ἐν Ἀθήναις ἀποκειμένων τότε γλυπτῶν ἔργων, ἡ ὁποία περιέλαβε πάντα τὰ μέχρι τοῦ 1881 συγκεντρωθέντα εἰς ὀκτὼ διαφόρους συλλογὰς καὶ μουσεῖα τῶν Ἀθηνῶν γλυπτὰ ἀρχαῖα. Ὁ μετὰ θαυμαστῆς ἀκριθείας καὶ εὐσυνειδησίας συντεταγμένος κατάλογος οὗτος τοῦ Sybel ὑπῆρξεν ἐπὶ μακρὸν πολῦτιμος ὁδηγὸς τῶν ἐπιστημόνων, χρησιμεύει δὲ πολλάκις ἀκόμη καὶ σήμερον ὡς βοήθημα τῆς ἐρεῦνης.

Ἐκτοτε ὁ Sybel ἀφωσιώθη εἰς τὴν πανεπιστημιακὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν καὶ εἰς τὴν συγγραφὴν διαφόρων πραγματειῶν.

Ἐκ τῆς ἐπιστημονικῆς του ταύτης ἐργασίας ἄξιον πάσης ἐξάρσεως εἶναι τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ *Christliche Antike* εἰς δύο τόμους (1906 - 1909), διότι δι' αὐτοῦ πρῶτος ὁ Ludwig von Sybel, ἀποσπάσας τὴν χριστιανικὴν Ἀρχαιολογίαν ἀπὸ τῶν θεολογικῶν ἐπιδράσεων, ἐξήτασεν ὁλόκληρον τὴν παλαιοχριστιανικὴν τέχνην ὡς καθαρῶς μορφολογικὸν καλλιτεχνικὸν σύνολον, καταγόμενον ἐκ τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος καὶ ἀποτελοῦν ἐλευθέραν συνέχειαν ἐκείνης. Ἡ περιορισμένη αὕτη θέσις τοῦ Sybel, καὶ ἂν δὲν ἐγένετο ἐν τῷ συνόλῳ ἀσπαστή, πάντως συνετέλεσεν, ὥστε ἡ νέα περὶ τὴν τέχνην ἐκείνην σχολὴ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν καὶ τῶν ῥηξικελεύθων ἐργασιῶν τοῦ Αἰνάλωφ, τοῦ Στρυγκόφσκυ, τοῦ Millet κ.ἄ. νὰ ἀπαλλαγῇ τῶν παλαιῶν κατευθύνσεων καὶ νὰ τραπῇ τὴν ὀρθὴν ὁδόν, ἡ ὁποία ὁσημέραι καθαίρεται ἀπὸ τῶν πρώτων ὑπερβολῶν καὶ διαμορφοῦται σαφέστερον.

Ὁ Κάρολος Ἰούλιος Beloch, καθηγητῆς τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Πρώμης καὶ ἂν δὲν ὑπῆρξεν ἀμέσως συνδεδεμένος μετὰ τῶν ἀρχαιολογικῶν σπουδῶν, ὑπῆρξεν ὅμως ἐμμέσως σημαντικὸς αὐτῶν παράγων καὶ εἰς τῶν μεγάλων ἱστορικῶν τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος μετ' ἀναμφισβητήτου

πρωτοτυπίας καὶ καινοτομίας ἐξετάσας τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν.

Ἀκριβῶς ἡ μεθοδικὴ ἀντίθεσις, μετὰ τῆς ὁποίας ἐνεφανίσθη ὁ Beloch ἀπέναντι τοῦ ἱστοριογραφικοῦ συστήματος τοῦ ἐπικρατοῦντος τότε Ἑρνέστου Κουρτίου καὶ τοῦ Γεωργίου Grote, προεκάλεσε τοιαύτην κατάκρισιν, ὥστε αἱ ἀπηχήσεις τῆς δυσμενείας ταύτης νὰ εἶναι ἐπὶ μακρότερον αἰσθηταί.

Εἰς τὸν Beloch ὀφείλεται ὅτι ὡς παράγων τῆς ἀναπτύξεως καὶ ἱστορικῆς ἐξελιξέως τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἐξετάζεται νῦν μετὰ πολλῆς προσοχῆς καὶ ἡ ὅλη αὐτῶν ἐθνικὴ οἰκονομία. Εἰς τὴν ἔρευναν δὲ ταύτην, τὴν ὁποίαν μετὰ πολλῆς εὐστοχίας διεξήγαγεν ὁ Beloch πρῶτος ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, ὀφείλομεν τὴν σαφεστέραν εἰκόνα τοῦ ὅλου ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὴν ἐρμηνεῖαν πλείστων σημείων τοῦ ἱστορικοῦ βίου τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἄν δὲ ἄλλοτε πολλοὶ εἶχον ξενισθῇ ἐκ τῶν καινῶν τούτων δαιμονίων τοῦ Beloch, σήμερον εἶναι γεγονός ὅτι ἡ ἄποψις αὕτη εἶναι σχεδὸν κοινὸν κτῆμα πρὸς σημαντικὴν ὠφέλειαν τῆς ἱστοριογραφίας.

Ἐν σημείον βεβαίως εἶναι ἐπικίνδυνον μεθοδικῶς, ἐὰν ἤθελε τύχει ἀποδοχῆς, ἡ ῥιζοσπαστικὴ ἐνίστε σιτάσις τοῦ Beloch ἀπέναντι τῆς ἀρχαίας γραπτῆς παραδόσεως, ἡ ὁποία καταπίπτει οὕτω εἰς ἀναξίαν λόγου ἱστορικὴν πηγὴν. Ἀπὸ τῆς ὑπερβολῆς ταύτης σφῆξει ἡ ὑγιὲς κατεύθυνσις τοῦ κορυφαίου συγχρόνου ἱστορικοῦ Ἐδουάρδου Meyer καὶ τῆς σχολῆς αὐτοῦ.

Ἀλλὰ παρ' οἰανδήποτε μερικὴν ἀντίρρησην τὸ ἔργον τοῦ Beloch καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ καὶ ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ ἱστορίᾳ ὑπῆρξεν οὕτω σημαντικὸν ἐν τῷ συνόλῳ αὐτοῦ, ὥστε ἀποτελεῖ ἀληθῆ σταθμὸν ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἱστοριογραφίᾳ, τὸν ὁποῖον πρώτη ἐπωφελήθη ἡ Ἱταλικὴ ἐπιστήμη.

Παρὰ τοὺς ἐπιφανεῖς τούτους ἐπιστήμονας μετ' εὐλαθείας ὀφείλομεν νὰ ἀναφέρωμεν τὸν ὡσαύτως ἐπίτιμον ἡμῶν ἐταῖρον ὑπάρξαντα Γεώργιον Clémenteau.

Ἄν καὶ δὲν ὑπῆρξεν ἀρχαιολόγος ὁ Clémenteau, ἐν τούτοις

καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον οὐδέποτε ἔπαυσε διακηρύττων μετὰ ζήλου καὶ πίστεως αὐτόχρομα πρωτοχριστιανικῆς τὴν ἀκράδαντον πεποίθησιν αὐτοῦ περὶ τῆς μεγίστης μορφωτικῆς δυνάμεως τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, οὐδέποτε δὲ διέκοψε τὴν ἀναστροφὴν του μετὰ τῶν μεγάλων λειψάνων τῆς ὄντως θαυμαστῆς ἐκείνης περιόδου τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, θαυμάζων τὰ προϊόντα αὐτῆς καὶ διαρκῶς ἐμπνεόμενος ἐξ ἐκείνων, ἐπεκτείνων δὲ ἀμέριστον τὴν στοργὴν αὐτοῦ καὶ πρὸς πᾶσαν προσπάθειαν τῆς νεωτέρας ἡμῶν πατρίδος.

Ἡ δὲ πρὸς τὸ ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τιμὴ τοῦ φιλελληνικοῦ ἀνδρὸς ὑπῆρξεν οὕτω ζωηρά, ὥστε νὰ ἐκδηλώσῃ ταύτην τῷ 1908, καὶ διὰ χρηματικῆς δωρεᾶς, ἡ ὁποία ἔφερεν αὐτὸν μεταξὺ τῶν εὐεργετῶν τῆς Ἑταιρείας.

Ἐκ τῶν ἡμετέρων ἰσοβίων καὶ τακτικῶν ἐταίρων ἐξέλιπον κατὰ τὸ ἔτος 1929:

Ὁ γενναῖος καὶ λόγιος στρατηγὸς Τιμολέων Βάσσης, ἀπὸ μακροτάτου χρόνου ἀνήκων εἰς τὴν Ἑταιρείαν, συνδέσας δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ οὐχὶ μόνον πρὸς ἔνδοξα γεγονότα τῆς νεωτέρας ἡμῶν στρατιωτικῆς ἱστορίας, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀρχαιολογικὴν καὶ τοπογραφικὴν ἔρευναν περὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας Δικελείας, τὴν ὁποίαν ἀσφαλῶς καθώρισε δι' εἰδικῆς μελέτης, δημοσιευθείσης τῷ 1871 ἐν τῷ ἐπιστημονικῷ περιοδικῷ Ἀθηναίῳ.

Ὁ ἰσόβιος ἐταῖρος Ἀθανάσιος Γεωργιάδης, διατελέσας ἐπανειλημμένως σύμβουλος τῆς Ἑταιρείας, ἐχρησιμοποίησε τὴν εἰδικότητα αὐτοῦ ὡς μηχανικοῦ πρὸς ἐκτέλεσιν λεπτομερῶν σχεδίων πλειόνων ἀρχαίων Ἑλληνικῶν λιμένων, τὰ ὅποια ἐξέδωκεν εἰς ἴδιον βιβλίον, ἐδημοσίευσε δὲ ὡσαύτως καὶ ἴδιον σύγγραμμα μετὰ λεπτομερῶν σχεδίων περὶ τῆς ἀρμονίας ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἀρχιτεκτονικῇ, εἶναι δὲ ἄξιος ἰδιαιτέρας μνείας διὰ τὴν βοήθειάν τοῦ καλλιτέχνου Λαζ. Σώχου συντελεσθεῖσαν ἀναστήλωσιν τοῦ λέοντος τῆς Χαιρωνείας, διὰ τῆς ὁποίας τὸ σπουδαῖον ἐκεῖνο ἱστορικὸν μνημεῖον ἀνέκτησε τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ ὄψιν καὶ ἐπιβολήν.

Καθ' ὅλου δὲ ὁ Ἀθανάσιος Γεωργιάδης ἐπεδείκνυε πολλὴν

στοργὴν ὑπὲρ τῶν ἀρχαίων μνημείων καὶ ἰδιαιτέρως ἐξέτιμα τὴν συμμετοχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ συμβουλίῳ τῆς Ἑταιρείας.

Ὁ Γεώργιος Φιλάρετος, γερουνσιαστής, γνώριμος δὲ πολιτικὴ φυσιογνωμία, ὑπῆρξε καὶ οὗτος ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἡμέτερος τακτικὸς ἑταῖρος, συνδέεται δὲ καὶ ἄλλως πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς Ἑταιρείας διὰ τῆς ἐνθουσιώδους αὐτοῦ προσηλώσεως πρὸς τὸν ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν πολιτισμόν, τὸν ὁποῖον ἀδιαλείπτως εἶχεν ὡς γνώμονα τοῦ βίου αὐτοῦ καὶ ἐκ τοῦ ὁποῖου ἠντλήσε πλείονας μονογραφίας.

Τὸν Ἐμμανουὴλ Μπενάκην ἐπένησε καὶ ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία μεθ' ὀλοκλήρου τοῦ ἔθνους.

Ἐξέλιπον ὡσαύτως καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἡμῶν ἑταῖροι Χρῖστος Μαντζᾶκος, γνώριμος γυμνασιάρχης τῶν παλαιότερων Ἀθηναίων καὶ διδάσκαλος πολλῶν Ἀθηναίων, καὶ ὁ Ἀθανάσιος Βρυζάκης ἀπὸ μακροῦ χρόνου Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Συλλόγου πρὸς διὰδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἰδρύματος πλείστας προσε-νεγκόντος ἔθνικας ὑπηρεσίας. Ὑπὸ τραγικὰς δὲ συνθήκας ἀφηρέθη τὴν ζωὴν ὁ νεαρὸς ἡμῶν ἑταῖρος Ἰωάννης Τσαγγάρης.

Πρὸς τοὺς ζῶντας νῦν στρέφοντες τὸν λόγον χαιρετίζομεν καὶ ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου τὸ ἐν Βερολίῳ Ἀρχαιολογικὸν Καθίδρυμα τοῦ Γερμανικοῦ Κράτους, ἐορτάσαν εὐτυχῶς καὶ διὰ παγκοσμίου συμμετοχῆς τῇ 21ῃ Ἀπριλίου 1929 τὴν ἔνδοξον πρώτην αὐτοῦ ἑκατονταετίαν, ἑκατονταετίαν μεστὴν θαυμαστῆς καὶ ὑποδειγματικῆς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας. Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία εἶναι εὐτυχής, διότι παρὰ τὴν ἔγγραφον αὐτῆς συμμετοχὴν, ἡδυνήθη νὰ διαβιβάσῃ καὶ προφορικῶς τὴν χαρὰν αὐτῆς διὰ τοῦ γραμματέως τοῦ συμβουλίου πρὸς τὸ ἐορτάζον ἀδελφὸν ἴδρυμα, εὐχεται δὲ ἀδιατάρακτον μακροβιότητα ἐπὶ πολλοὺς ἀκόμη αἰῶνας ἐπ' ἀγαθῷ τῆς κοινῆς μεγάλῃς ἐπιστήμης.

Ἀλλὰ καὶ τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς πρώτης πεντηκονταετίας τῆς ἐν Λονδίῳ Ἑταιρείας πρὸς προαγωγὴν τῶν Ἑλληνικῶν σπουδῶν τῇ 24^ῃ Ἰουνίου 1929 θερμῶς μετέσχεν ἡ Ἑταιρεία ἡμῶν, παρακληθεὶς δὲ ἀντεπροσώπευσε αὐτήν κατὰ τὴν ἐν Λονδίῳ γενομένην ἑορτὴν ὁ ἰσόβιος ἡμῶν ἑταῖρος κ. Ἰωάννης Γεννάδιος, ὁ ὁποῖος κατ' εὐτυχίᾳ συγκυρίαν ἀνήκει καὶ εἰς τοὺς ἰδρυτὰς τῆς ἀξιολογωτάτης ταύτης Βρετανικῆς Ἑταιρείας.

Τὸ λαμπρὸν ἔργον τὸ μέχρι τοῦδε συντελεσθὲν ὑπὸ τῆς Hellenic Society ἐν Ἀγγλίᾳ παρέχει πᾶσαν ἐλπίδα ἐπίσης λαμπρᾶς συνεχείας. Τὴν συνέχειαν αὐτήν εὐχόμεθα ἐξ ὅλης ψυχῆς μακροτάτην καὶ τὴν ἀκτινοβολίαν εὐρυτάτην.

Παλαιὸν ἔθιμον αὐτῆς ἀκολουθοῦσα καὶ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ θεωροῦσα καθήκον ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, ἐξέλεξε κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος δύο νέους ἐπιτίμους ἑταῖρους, τὸν ἐν Ἰένῃ καθηγητὴν τῆς Ἀρχαίας Ἱστορίας κ. Walther Judeich καὶ τὸν ἐν Βερολίῳ Ἐπιγραφικὸν κ. Ἰωάννην Kirchner. Τοῦτο πράττουσα ἡ Ἀ. Ἑταιρεία ἠθέλησε νὰ διαδηλώσῃ τὴν βαθεῖαν τιμὴν, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται πρὸς τὸν συγγραφέα τῶν Μικρασιατικῶν μελετῶν καὶ τῆς Τοπογραφίας τῶν Ἀθηνῶν καὶ πρὸς τὸν ἐκδότην τῶν Ἀττικῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῆς Ἀττικῆς προσωπογραφίας.

Ἀπὸ ἐνενήκοντα τριῶν ἐτῶν προσφέρουσα ἀδιαλείπτως τὴν ἐτησίαν αὐτῆς συμβολὴν εἰς τὸ κοινὸν ἐπιστημονικὸν ταμεῖον ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία συνεισέφερε καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1929 τὰς ἐξῆς ἀνασκαφικὰς ἐρεῦνας:

1. Ἐν Ἀθήναις ἐξηκολούθησε τὴν ἔρευναν τοῦ Ὁρδείου τοῦ Περικλέους διὰ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου κ. Π. Καστριώτου, λαβόντος πρὸς τοῦτο καὶ παρὰ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας χρηματικὴν ἐνίσχυσιν.

Πόρισμα τῆς ἐρεύνης ταύτης ἦτο ὅτι ὁ νομισθεὶς κατ' ἀρχὰς τοῖχος τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς τοῦ Ὁρδείου ἀπεδείχθη λείψανον τοῦ μεταγενεστέρου Βαλεριανείου ἢ Ἰουστινιανείου τείχους, οὕτω

δὲ διωρθώθη τὸ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος 1928 σχηματισθὲν συμπέ-
 ρασμα περὶ ὀρθογωνίου σχήματος τοῦ ἐπὶ Ἀριοβαρζάνου ἀνοι-
 κοδομηθέντος ἀρχαίου ὤδείου, παραμένει δὲ πιθανώτατον ὅτι ὁ
 Ἀριοβαρζάνης δὲν ἀπεμακρύνθη τοῦ ἀρχικοῦ διαγγράμματος, ὅπερ
 ὁδητῶς ὁ Πανσανίας καλεῖ τετράγωνον.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ ἐργασία προσέκοψεν εἰς σωροὺς
 χωμάτων προερχομένων ἐκ τῆς ἀπὸ τοῦ 1867 καὶ ἐφεξῆς γενομέ-
 νης ἀνασκαφῆς τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου, ἱκανὸν δὲ χρόνον καὶ
 χρήματα ἀπήτησεν ἡ ἀποκόμισις μέρους μόνον τῶν χωμάτων
 τούτων.

Παρὰ τὸ μνημονευθὲν τμήμα τοῦ μεταγενεστέρου τείχους
 ὑπάρχει καὶ ἄλλο τμήμα τοῦ ἀρχαίου ὑδραγωγείου τῆς Ἑννεα-
 κρούνου τοῦ κατευθυνομένου πρὸς Δ.

Ὅτι ἀκόμη δυσχεραίνει τὸν πλήρη καθορισμὸν τοῦ διαγράμ-
 ματος τοῦ ὤδείου εἶναι ἡ μὴ ἀρτίως σφζομένη γραμμὴ τοῦ δυτι-
 κοῦ τοίχου καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἔλλειψις παντὸς ἔχρους τῆς
 μεσημβρινῆς αὐτοῦ πλευρᾶς. Τὸν μεσημβρινὸν τοῦτον τοῖχον ἢ τὸ
 πρὸς Ν. τέρμα τῆς δυτικῆς πλευρᾶς πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν εἰς
 ἀπόστασιν 65 μέτρων ἀπὸ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς, ἵνα ἀποτελεσθῇ μῆκος
 ἴσον πρὸς τὸ τοῦ Β. τοίχου. Ὑπολείπονται ἄρα 38 μ. ἀκόμη πρὸς
 σκαφήν, ἵνα συμπληρωθῇ τὸ ἀπαιτούμενον μῆκος μετὰ τῶν ἀνα-
 καφέντων μέχρι τοῦδε 27. Σποραδικαί τινες σκαφαὶ ἐν τῇ κατευ-
 θύνσει ταύτῃ δὲν ἔφερόν τι θετικὸν πόρισμα, κατέδειξαν δὲ τοῦναν-
 τίον μεγάλην καταστροφὴν τῆς ἀρχαίας καταστάσεως ἐπελθοῦσαν
 διὰ τῆς ἐκεῖ γενομένης πυκνῆς μεταγενεστερᾶς οἰκοδομίας. Ὡστε
 εἶναι ἀνάγκη νὰ συνεχισθῇ περαιτέρω πρὸς Α. ἡ ἔρευνα πρὸς εὐρε-
 σιν σαφῶν δεδομένων. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο εἶναι ἀνάγκη ἀπαλλο-
 τρώσεως τῶν νεωτέρων ἐκεῖ εὐρισκομένων οἰκίσκων.

2. Ἐν τῷ Ἀμφιαρείῳ τοῦ Ὠρωποῦ ἐξηκολούθησαν αἱ
 ἐργασίαι διὰ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου κ. Β.
 Λεονάρδου.

Ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὁχθῆς τοῦ διαρρέοντος τὸ Ἀμφιάρειον

χειμάρρου ἀπεκαλύφθη ἐν μέρει οἰκοδόμημα ἐκ δύο διαμερισμάτων.

Ἐπὶ δὲ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ χειμάρρου ἀπεκαλύφθησαν τὰ ἀνατολικά μετακίονια τῆς στοᾶς τοῦ χειμερινοῦ καταγωγίου ἢ ξενῶνος. Πρὸς Ν. τῆς πομπικῆς ὁδοῦ ἔφερον ἴσως δύο θυρώματα. Πρὸς Ν. τῆς πομπικῆς ὁδοῦ καὶ τῶν ἄλλων νοτίων οἰκοδομημάτων ἐπὶ ὄχθου ὕψους περίπου 5 μ. ἐφάνη μακρὸν οἰκοδόμημα, ἐντὸς δὲ αὐτοῦ εὐρέθησαν μῆτραι λύχνων καὶ σκύφων καὶ πολλὰ πώματα ἀγγείων, χαρακτηρίζοντα πιθανῶς τὸ κτίσμα ὡς κεραμεικὸν ἐργαστήριον.

Ὡσαύτως ἐξερευνήσεν ὁ κ. Λεονάρδος καὶ ἄλλας πλαγίας καὶ ἐγκαρσίους πρὸς τὴν πομπικὴν ὁδόν, πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ ὀρυκτὴν ἐν τῷ βράχῳ σύριγγα πρὸς ἀποχεύευσιν τῶν ὑδάτων καὶ λαξευτὴν δεξαμενὴν εὐμεγέθη ($2.35 \times 1.60 \times 2$ μ.).

Δι' ὅλης τῆς ἐπιμελοῦς ταύτης ἐξερευνήσεως τὸ Ἀμφιάρειον ἀποκαλύπτεται ὡς ἱερὸν πόλισμα μετὰ μεγάλης προνοίας καὶ ἐμπειρίας συγκεκροτημένον, ἀμείβον τοὺς κόπους τοῦ ἀνασκάπτοντος καὶ ἄξιον τῆς λεπτομεροῦς ἐπιστημονικῆς ἐπεξεργασίας, τὴν ὁποίαν οὗτος παρασκευάζει πρὸς προσεχῇ δημοσίευσιν.

3. Ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τοῦ Κάδμου ἐν Θήβαις ἐξηκολούθησεν ἡ σκαφὴ διὰ τοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου κ. Α. Κεραμοπούλλου.

Ἡ κατὰ τὸ 1929 γενομένη ἔρευνα ἐστράφη κυρίως εἰς τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ ἀναμίτου ἐκ τεμαχίων τοιχογραφιῶν καὶ ἀσθέστου δαπέδου, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἄλλοτε εὐρέθησαν τεμάχια ὠραίων τοιχογραφιῶν. Κατὰ τὰς ἐργασίας τοῦ 1929 συνελέχθησαν πάντα τὰ ὑπόλοιπα τεμάχια, τῶν ὁποίων πολλὰ δεικνύουσι μέρη ἀνθρωπίνων σωμάτων μετὰ περιδεραίων ἢ ψελίων, εἶναι δὲ διδακτικώτατα διὰ τὴν γενικὴν διακόσμησιν τοῦ ἀνακτόρου. Πρὸς τοῦτοις ἐξήχθη ἐκείθεν πλῆθος τεμαχίων ἀγγείων καὶ δύο ἀκέραια ἀγγεῖα, πάντα δὲ ἄνευ λειάνσεως καὶ ἄγραφα, προερχόμενα ἐκ τοῦ κεραμικοῦ ἐργαστηρίου τοῦ ἀνακτόρου. Τὸ ἐργαστήριον διηρυνήθη δι' ἐπισκευῆς τοῦ διαμερίσματος, γενομένης πρὸ τῆς διὰ πυρὸς καταστρο-

φῆς τοῦ ἀνακτόρου. Σφύζονται δὲ καὶ τινὰ λείψανα ἀνήκοντα εἰς τοὺς πρὸ τῆς ἐπισκευῆς χρόνους. Ὑπό τι μικρὸν τοιχάριον, προερχόμενον ἐκ τῶν χρόνων ἐκείνων, εὐρέθησαν ὅστρακα τῶν μινυείων λεγομένων ἀγγείων καὶ τινὰ τῶν καλῶν ἀρχαιοτέρων μυκηναϊκῶν ἀγγείων (ΥΜ II).

Ἐκτὸς ἄλλων τινῶν οἰκοδομικῶν λεπτομερειῶν ἠρευνήθη περισσότερον καὶ ὁ τρόπος τῆς ξυλοδέτου τοιχοδομίας τοῦ Καδμείου. Τὸ σύστημα ἦτο ἀπλοῦν, συνίστατο δὲ εἰς τὴν κατ' ἀποστάσεις τοποθέτησιν ἐντὸς τοῦ τοίχου καὶ κατὰ τὸ πάχος αὐτοῦ μικρῶν ἐπαλλήλων δοκῶν, αἱ ὁποῖαι ἀνὰ τέσσαρας καθ' ὕψος συνεκρατοῦντο ὑπὸ μακρῶν δοκῶν τεθειμένων κατὰ μῆκος τοῦ τοίχου, καθέτως δὲ πρὸς τοὺς ἐπαλλήλους στοίχους τῶν μικρῶν δοκῶν. Τὰ μεταξὺ τῶν διαφόρων δοκῶν τοῦ σκελετοῦ τούτου κενὰ συνεπληροῦντο διὰ λιθοδομίας καὶ ἀπηρτίζετο ὁ ὅλος τοίχος. Κατὰ ταῦτα δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὴν ξυλόδετον τοιχοδομίαν καθ' ὅλου ὡς τὸν ἀπώτατον πρόγονον τῆς σημερινῆς σιδηροδέτου τοιχοδομίας, ὅστις ἐν τῷ μακροτάτῳ τούτῳ χρονικῷ διαστήματι ἐπανειλημμένως ἐνεφανίσθη ἐν τῇ οἰκοδομικῇ, ἐξακολουθεῖ δὲ πολλαχοῦ τῆς πατρίδος μας νὰ ὑπάρχῃ μέχρι σήμερον.

4. Ἐν Νέᾳ Ἀγχιάλῳ ὁ καθηγητὴς κ. Γ. Σωτηρίου ἐξηκολούθησε τὰς ἀπὸ τινων ἐτῶν εὐτυχῶς ἐκτελουμένας ἀνασκαφὰς τῶν χριστιανικῶν μνημείων τῶν Θεσσαλικῶν Θηβῶν.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην συνεπληρώθη ὁλοσχερῶς ἡ ἐξερεύνησις τῆς Β^{ας} μεγάλης βασιλικῆς, τῆς κειμένης παρὰ τὴν δημοσίαν ὁδὸν Βόλου-Ἀλμυροῦ καὶ ἤρχισεν ἡ ἀνασκαφὴ τρίτης μεγάλης ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας τὰ λείψανα εὐρίσκονται ἐντὸς τοῦ ἀπαλλοτριωθέντος γηπέδου Ζορμπᾶ, ἐγένετο δὲ περισσοτέρα ἐργασία αὐξηθέντων τῶν πόρων τῆς ἀνασκαφῆς δι' ἐνισχύσεως τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας.

Ἡ συμπλήρωσις τῆς ἀποκαλύψεως τῆς Β^{ας} βασιλικῆς παρέχει σήμερον πλῆρες τὸ διάγραμμα πρωτοχριστιανικοῦ κτίσματος ὑψίστης σημασίας οὐχὶ μόνον ἀπὸ ἀρχαιολογικῆς ἀρχιτεκτονικῆς

ἀπόψεως, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀπόψεως λειτουργικῆς, καθ' ὅσον τὸ κτίσμα τοῦτο ἐρμηνεύει, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ κ. Σωτηρίου, σαφέστατα τὴν ἀρχικὴν μορφήν τῆς χριστιανικῆς λατρείας.

Ἡ Β^α αὕτη βασιλικὴ εἶναι ὁμοία κατὰ ῥυθμὸν πρὸς τὴν Α^η βασιλικὴν τῆς Ν. Ἀγχιάλου, ἥτοι εἶναι τύπου Ἑλληνιστικοῦ, διαιρουμένη εἰς τρία κλίτη διὰ δύο ὀκταστύλων κιονοστοιχιῶν καὶ ἔχουσα κατὰ μὲν τὴν δυτικὴν πλευρὰν νάρθηκα καὶ αἶθριον, κατὰ δὲ τὴν Ν. καὶ Α. πλευρὰν διάφορα προσκτίσματα καὶ μικρὸν πρόπυλον.

Εἰς τὸ αἶθριον εἰσέρχοντο ἀπὸ τῆς νοτίας πλευρᾶς διὰ τοῦ μικροῦ προπύλου. Αἱ διαστάσεις τοῦ αἵθριου τούτου εἶναι μικρότεραι τῶν τοῦ αἵθριου τῆς Α^η βασιλικῆς, δύο δὲ κιονοστοιχίαι διαιροῦσιν αὐτὸ εἰς τρεῖς στοᾶς. Εἰς τὸ μέσον τοῦ αἵθριου εὐρέθῃ φρέαρ μετὰ μαρμαρίνου προστομιαίου, ἀπέναντι δὲ αὐτοῦ ἡ φιάλη τῆς ἐκκλησίας — εὐρέθῃ δὲ καὶ ὁ τροφοδοτῶν αὐτὴν ὑδραγωγός. Τὸ δάπεδον τῆς ἀριστερᾶς στοᾶς τοῦ αἵθριου εἶναι ἐπεστρωμένον διὰ μεγάλων ὀπτοπλίνθων. Ἡ ἐπίστρωσις αὕτη προέρχεται, κατὰ τὴν συνδυαζομένην μαρτυρίαν ἐκεῖ που εὐρεθείσης ἐπιγραφῆς, ἐξ ἐπισκευῆς γενομένης «Ἐπὶ Ἑλπίδίου τοῦ ἁγιωτάτου ἐπισκόπου», ὁ δὲ ἐπισκευάσας φαίνεται ὅτι εἶναι, κατὰ τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν, «Στέφανος ὁ ἐλάχιστος διάκονος ὑπὲρ εὐχῆς». Ὁ Ἑλπίδιος ἤκμασε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 6^{ου} αἰῶνος, διὰ δὲ τῆς μνείας αὐτοῦ ποριζόμεθα πιθανῶς τὴν χρονολογίαν τῶν ἐν τῷ ναῷ παρατηρουμένων ἐπισκευῶν.

Εἰς τὸν νάρθηκα ἄγουσιν ἐκ τοῦ αἵθριου δύο πύλαι, ἐκ δὲ τοῦ νάρθηκος εἰσερχόμεθα εἰς τὸν κυρίως ναὸν δι' ἑνὸς ἐν τῷ μέσῳ εὐρισκομένου τριβήλου καὶ διὰ δύο ἐκατέρωθεν αὐτοῦ διλόβων εἰσόδων.

Ὁ τρίκλιτος ναὸς ἔχει τὸ μέσον κλίτος διπλάσιον τῶν πλαγίων, διατηρεῖ ἐνιαχοῦ τὴν ἀρχαίαν μαρμαρίνην ἐπίστρωσιν, ἀλλὰ τοῦ δὲ ἔχει τὴν ἐξ ἐπισκευῆς δι' ὀπτοπλίνθων. Αἱ κιονοστοιχίαι ἔβαινον ἐπὶ ὑψηλοῦ στυλοβάτου, οἱ δὲ κίονες ἦσαν ἰωνίζοντες, ὥς ἐκ τῶν λειψάνων συνάγεται, ὕψους 3 μ, 70 μετὰ ποικίλων ἐπιθημά-

των. Ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῶν σχετικῶν κίωνων καὶ ἐπιθημάτων συνάγεται ὅτι ἡ βασιλικὴ αὕτη δὲν εἶχεν ὑπερῶα.

Κατὰ τὸ κέντρον τοῦ μέσου κλίτους εὐρέθη βάσις, ἡ ὁποία πιθανῶς ἀνήκει εἰς ξύλινον ἄμβωνα. Ἡ ὅλη καλλιτεχνικὴ ὄψις τῆς βασιλικῆς τάσσει καὶ ταύτην εἰς τὸν 5^{ον} αἰῶνα μ. Χ.

Ἀλλὰ τὸ μάλιστα ἐνδιαφέρον τμήμα τοῦ μνημείου εἶναι τὸ ἀνευρεθὲν ἱερὸν βῆμα τῆς βασιλικῆς, τοῦ ὁποίου ἐξηκριβώθησαν πᾶσαι αἱ πολυτιμότηται λεπτομέρειαι.

Τὸ βῆμα τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ συνθρόνου, ἥτοι ἐκ σειρᾶς συνεχομένων θρόνων τῶν ἱερέων ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ μεμονωμένου θρόνου τοῦ ἐπισκόπου κειμένων κατὰ τὰς τρεῖς πλευρὰς τῆς ἁγίας τραπέζης, ἡ ὁποία εὐρίσκεται ἐν τῷ μέσῳ καὶ εἶναι ἐστεγασμένη διὰ κιβωρίου. Πρὸς Δ περιφράσσεται ὁ ἱερὸς οὗτος χώρος διὰ κιγκλίδων, αἱ ὁποῖαι σχηματίζουν τὴν σολέαν τοῦ ναοῦ.

Ἡ διάταξις αὕτη τοῦ ἱεροῦ βήματος, πολὺ διαφέρουσα τῆς διατάξεως ἄλλων συγγενῶν μνημείων, δὲν ἔχει ἀπλῶς χαρακτηριστικὴν σημασίαν διὰ τὴν Β^{αν} βασιλικὴν τῆς Ν. Ἀγχιάλου, ἀλλὰ ἔχει γενικωτέραν ἀρχαιολογικὴν καὶ ἰδίᾳ θρησκευτικὴν σπουδαιότητα, διότι παρέχει μνημειακὸν μαρτύριον περὶ τῆς ἀρχαιοτάτης χριστιανικῆς λατρείας καὶ ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸν δεῖγμα ἀρχαιοτάτης χριστιανικῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

Ὡς πρὸς τὰ ἀμέσως συνεχόμενα μετὰ τῆς βασιλικῆς παραρτήματα ὁ κ. Σωτηρίου νομίζει ὅτι τὸ μὲν πρὸς Δ τοῦ αἱθρίου τριμερὲς ὀρθογώνιον κτίσμα δύναται νὰ ἐρμηνευθῇ ὡς τὸ κατηχουμενεῖον καὶ τὸ βαπτιστήριον, ἡ δὲ πρὸς Ν εὐρισκομένη σειρὰ διαμερισμάτων ὡς διακονικὰ καὶ σκευοφυλάκιον μετὰ τῆς ἐστίας, τὰ δὲ πρὸς Α τέλος ἐκτεταμένα κτήρια ὡς οἰκήματα τῶν ἱερέων τῆς ἐκκλησίας, κατὰ τὰς ἄλλοθεν γνωστὰς ἀναλογίας.

Ἀλλὰ καὶ 3^{ην}, ὡς εἵπομεν, ἐκκλησίαν ἤρχισε κατὰ τὸ 1929 νὰ ἐρευνᾷ ὁ κ. Σωτηρίου.

Πόρισμα τῆς νέας ταύτης ἐργασίας ἦτο ὅτι εὐρέθησαν μέρη τοῦ αἱθρίου καὶ τοῦ νάρθηκος τῆς νέας ἐκκλησίας ἐπεστρωμένα διὰ ψηφιδωτῶν.

Δεξιά τῆς κιονοστοιχίας τοῦ αἵθριου ὑπάρχει κλίβανος, πέραξ τοῦ ὁποίου ἀνευρέθη πλῆθος πλακῶν διαφόρων χρωμάτων ἐξ ἀκαθαρίστου ὑάλου, ψηφίδες ψηφιδωτῶν καὶ κόνις χρωματιστῆς ἄμμου. Εἶναι πιθανώτατον ὅτι τὸ διαμέρισμα τοῦτο ἦτο τὸ ἐργαστήριον τῶν ψηφιδωτῶν. Ἡ περαιτέρω διευκρίνησις τοῦ μέρους τούτου θὰ ἀποκαλύψῃ τὸ ὅλον σύμπλεγμα τῆς αὐτῆς τῆς νέας ἐκκλησίας, ἡ ὁποία, ἐφ' ὅσον δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἀνευρεθέντων ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων, δύναται νὰ ἀναχθῇ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Καὶ ἡ κατὰ τὸ ἔτος 1929 γενομένη ἐν Ν. Ἀγχιάλῳ ἀνασκαφὴ ἀποδεικνύει ὅτι ὁ τόπος οὗτος ἐξελίσσεται εἰς διδακτικώτατον κέντρον τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας, τοῦ ὁποίου ἡ σημασία θὰ καταδειχθῇ ἔτι μᾶλλον, ὅταν προσεχῶς ἀρχίσῃ ἡ λεπτομεροῦς δημοσίευσις τῶν μνημείων αὐτοῦ.

5. Ἐν Δίῳ τῆς Μακεδονίας ὁ καθηγητὴς κ. Γεώργ. Σωτηριάδης ἐξηκολούθησε τὴν ἀνασκαφὴν τῆς ἀρχαίας πόλεως διὰ δαπάνης τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, συγχρηματοδοτούντων τοῦ τε Ὑπουργείου τῆς Παιδείας καὶ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Θεσσαλονίκης. Κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην περίοδον τῆς ἀνασκαφῆς ἐξεπονήθη ὑπὸ τοῦ ταγματάρχου τῆς χαρτογραφικῆς ὑπηρεσίας τοῦ στρατοῦ κ. Στυλ. Γιαννακοπούλου χρησιμώτατον διὰ τὴν ἐργασίαν χωρομετρικὸν σχέδιον τῆς ὑπὸ τῶν τειχῶν περικλειομένης ἀρχαίας πόλεως, τῆς ἀκριβῶς ἕνεκα τῶν τειχῶν τούτων καλουμένης σήμερον «Κάστρο».

Πολύτιμοι ὁδηγοὶ πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ἐργασίας ὑπῆρξαν κατὰ τὸ 1929 αἱ κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος ἀνακαλυφθεῖσαι ὁδοὶ τῆς πόλεως, πᾶσαι εὐθύγραμμοι καὶ τέμνουσαι ἀλλήλας κατ' ὀρθὴν γωνίαν. Τὸ πλάτος τῶν ὁδῶν τούτων κυμαίνεται μεταξὺ μέτρων 5,60 καὶ 2.00.

Τὸ ἀνώτατον στρώμα τῆς πόλεως εἶναι ἐνιαχοῦ τὸ Ῥωμαϊκόν, ἀνῆκον εἰς τὴν πολὺν μετὰ τὸ 168 π. Χ., ἥτοι μετὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν κατάκτησιν, ἰδρυθεῖσαν ἐκεῖ *colonia Julia Diensum*, ἐπονο-

μασθεῖσαν οὕτω πρὸς τιμὴν τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Τιβερίου (14-37 μ. Χ.), διατηρηθεῖσαν δὲ ἀκμαίαν καθ' ὅλην τὴν αὐτοκρατορικὴν περίοδον τῶν τεσσάρων πρώτων μ. Χ. αἰώνων

Μεταξὺ τῶν ἀνωτάτων λειψάνων τοῦ στρώματος τούτου εὐρέθησαν ἤδη τῷ 1928 μέρη πρωτοχριστιανικῆς βασιλικῆς τοῦ τέλους τοῦ 4^{ου} αἰῶνος κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀνασκάπτοντος. Κατὰ τὸ 1929 ἡ σκαφὴ προέβη τοσοῦτον, ὥστε εἶναι πλέον εὐκρινὲς τὸ διάγραμμα τοῦ οἰκοδομήματος, ἢ διὰ ψηφιδωτῶν διακόσμησις τοῦ δαπέδου καὶ ἡ διὰ γεωμετρικῶν σχημάτων ἑγχρωμος διακόσμησις τῶν τοίχων. Τὸ μῆκος τῆς βασιλικῆς εἶναι 40 μέτρων, τὸ δὲ πλάτος εἴκοσι. Διηρεῖτο εἰς κλίτη διὰ σειρῶν μονολίθων κιόνων ἐκ μαρμάρου ἢ γρανίτου, ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς σφῶνται ἀκέραιοι. Τὰ διαφαινόμενα ἑξαετήματα τῆς βασιλικῆς δὲν ἀπεκαλύφθησαν ἀκόμη. Πρὸς τούτοις ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε ἐργασίας συνάγεται ὑπὸ τοῦ κ. Σωτηριάδου ὅτι ἡ βασιλικὴ αὕτη καταστραφεῖσα ἴσως ὑπὸ τοῦ Ἀλαρίχου τῷ 395 μ. Χ. ἀνικοδομήθη μετ' οὐ πολὺ. Ἡ χρῆσις ἀρχαίου ὕλικου καὶ δωρικῶν κιονοκράνων εἰς τοὺς τοίχους τῆς βασιλικῆς ἄγει ἡμᾶς εἰς γειτονικὸν ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν ναόν.

Παρὰ τὴν βασιλικὴν εὐρέθησαν ἐρείπια Ῥωμαϊκῶν κτισμάτων, καλὸς ὁχετὸς ὁδοῦ καὶ τεμάχια σαρκοφάγου μετὰ θηρευτικῆς παραστάσεως.

Παρὰ τὸ νοτιοδυτικὸν τεῖχος τοῦ περιβόλου ἀνευρέθη εὐμέγεθες Ῥωμαϊκὸν κτίσμα καμαροσκέπαστον ἀνῆκον εἰς τὸ ὕδραγωγεῖον τῆς πόλεως, τὸ ὁποῖον ἔφθανεν εἰς ἀπόστασιν δύο χιλιομέτρων καὶ ἐτροφοδοτεῖτο ἀπὸ τοῦ ἐκ τοῦ Ὀλύμπου καταρρέοντος ποταμίου.

Παρὰ τὴν στενὴν, ἀλλ' ὡραίαν πλακόστρωτον ὁδὸν ἀνευρέθησαν ἐν δευτέρᾳ χρήσει σπόνδυλοι μαρμαρίνοι καὶ δωρικὸν κιονόκρανον προερχόμενα ἐκ μεγάλου οἰκοδομήματος Μακεδονικῶν χρόνων. Ὅμοια ἀρχιτεκτονικὰ μέλη ἀνευρέθησαν καὶ περαιτέρω.

Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον ἀνεκαλύφθη καὶ εἰκονικὴ κεφαλὴ Ῥωμ. χρόνων, ὡς καὶ βάθρον ἀνδριάντος τοῦ αὐτοκράτορος Τιβε-

ρίου μετ' ἐπιγραφῆς Ῥωμαϊκῆς πρὸς τούτοις καὶ διάφορα τεμάχια ἐπιγραφῶν ὑστέρων Ἑλλην. χρόνων. Ἀξιόλογον εἶναι καὶ ψηφιδωτὸν δάπεδον αἰθούσης ἢ αὐλῆς μετὰ παραστάσεων καρχαριῶν καὶ ἀκεραίου ἀναβρυτηρίου ἐν τῷ μέσῳ.

Παρὰ τὴν εὐρυτέραν ὁδὸν ὁ κ. Σωτηριάδης εὔρε λουτρόν, τοῦ ὁποίου οἱ μολύβδινοι σωλῆνες φέρουν τὸ ὄνομα τοῦ ἐργοστασιάρχου «Νικοπολιανοῦ», καὶ παρ' αὐτὸ τὰ δάπεδα διαφόρων οἰκιῶν ἢ ἐνὸς μεγάλου οἰκοδομήματος μετὰ πολὺ ἐνδιαφερόντων ψηφιδωτῶν γεωμετρικῶν σχημάτων καὶ σταυρῶν.

Τὰς ἐρεῦνας ταύτας ἐξετέλεσεν ὁ ἀνασκάπτων ἐντὸς τῆς πόλεως προσκόπτων εἰς μεγάλας δυσχερείας καὶ λόγῳ τῆς βαθείας προσχώσεως καὶ λόγῳ τῆς δυσκολίας τῆς ἀποκομίσεως τῶν χωμάτων.

Ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς τῆς πόλεως ἐρευνῶν ὁ κ. Σωτηριάδης ἀπεκάλυψεν εἰς ἱκανὸν βάθος (2 — 7 μ.) μέγαν κτιστὸν τάφον ἐκ δύο διαμερισμάτων διαστάσεων $4\frac{1}{2} \times 3\frac{1}{2}$ μέτρων, τοῦ μὲν ἐνὸς καμαρωτοῦ, τοῦ δὲ ἄλλου μετ' ἐπιπέδου ὀροφῆς. Ἡ εἰς τὸν τάφον κάθοδος ἐγένετο δι' ὀπῆς, ἡ ὁποία εἶχε γίνεи εἰς τὴν καμάραν δι' ἀφαιρέσεως λίθου ὑπὸ ἀρχαίων τυμβωρύχων. Ἡ ἐντὸς τοῦ θαλάμου σαρκοφάγος εὐρέθη ἀνοικτὴ, ὁ δὲ σκελετὸς κατὰ χῶραν.

Ἐγχρωμος διακόσμησις τῶν τοίχων καὶ μαρμάριναι παραστάδες καὶ ἀέτωμα τῆς θύρας δεικνύουν ὅτι ὁ τάφος ἀνήκει εἰς τοὺς πολυτελεστέρους τοῦ εἴδους τούτου.

Τοιαῦτα ἦσαν τὰ μέχρι τοῦδε πορίσματα τῆς ἐν Δίῳ ἀνασκαφῆς, τῆς ὁποίας ἡ ἀνάπτυξις θὰ φέρῃ, ὥς ἐλπίζομεν, σπουδαιοτάτους καρπούς, οἷους ἐπιτρέπεται τις νὰ προσδοκᾷ παρὰ πόλεως Μακεδονικῆς μεγίστης σημασίας καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἱστορικῶν πηγῶν μαρτυρουμένης καὶ ἐκ τῶν διαφαινομένων ἐν τῷ ἐδάφει αὐτῆς λειψάνων αἰσθητῆς.

6. Ἐν Δωδώνῃ ἀπεφάσισε τὸ συμβούλιον νὰ ἐπαναλάβῃ κατὰ τὸ 1929 τὰς ὑπὸ τοῦ κ. Σωτηριάδου ἐν ἔτει 1920 ἀρξαμένης ἐργασίας. Κατ' ἀκριβείαν ὅμως καὶ αἱ σκαφαὶ ἐκεῖναι τοῦ 1920

εἶναι συνέχεια παλαιότερας ἀνασκαφικῆς ἐργασίας ἤδη ἐπὶ Τουρκοκρατίας ὑπὸ Ἑλλήνων γενομένης, τῆς ἐργασίας τοῦ ἀειμνήστου Κωνσταντίνου Καραπάνου. Εἶναι δὲ γνωστὴ εἰς τοὺς ἐπισκέπτας τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐθνικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου ἡ πολύτιμος συλλογὴ τῶν χαλκῶν ἔργων τῆς Δωδώνης, καρπὸς τῆς πρώτης ἐκείνης ἀνασκαφῆς, τὸν ὅποιον γενναιότατα ὁ Καραπᾶνος παρεχώρησεν εἰς τὸ ἔθνος. Καὶ ἐκ τῆς συλλογῆς ταύτης καὶ ἐκ τῆς συλλογῆς Δωδωναίων χαλκῶν τῆς ἀποκειμένης ἐν Βερολίῳ ἀπὸ τοῦ 1905, ἡ Δωδώνη εἶχεν ἀποκτήσει φήμην σπουδαίου ἀρχαιολογικοῦ τόπου, μεστοῦ καλλιτεχνικῶν καὶ ἄλλων ἱστορικῶν εὐρημάτων, ἀξίου εὐρυτέρας καὶ συστηματικώτερας ἐξερευνήσεως, δὲν εἶναι δὲ ἄπορον ὅτι πολλῶν ἐθνῶν τὸ ἐπιστημονικὸν ἐνδιαφέρον ἐφέρετο πρὸς τὴν Δωδώνην. Ἀλλ' ἐὰν ἀναλογισθῶμεν ὅτι ὁ εἰς τὸν Δωδωναῖον Δία τὸν Πελασγικὸν καθιερωμένος τόπος ἐκεῖνος ἦτο ἡ πρώτη κοιτὶς τῶν Ἑλλήνων, ἐξ ἧς ἐξωρμήθη τὸ ὅλον ἀρχαῖον ἑλληνικὸν θαῦμα, τότε πειθόμεθα ὅτι τὴν Ἑλλάδα ἐκάλεσεν εἰς τὴν ἐλευθερωθεῖσαν Δωδώνην οὐχὶ μόνον τὸ ἐπιστημονικὸν ἐνδιαφέρον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐθνικὸν καθῆκον.

Κατὰ τὸ 1929 τὸ Συμβούλιον τῆς Ἀρχ. Ἑταιρείας ἀνέθηκε τὴν ἐκτέλεσιν ἀνασκαφικῆς ἐρεῦνης ἐν Δωδώνῃ εἰς τὸν Καθηγητὴν κ. Δημ. Εὐαγγελίδην καὶ εἰς τὸν Γραμματέα τοῦ Συμβουλίου. Κωλυθέντος ὑπὸ ἀσθενείας τοῦ Γραμματέως, τὴν ἐργασίαν διεξήγαγε μόνος ὁ κ. Εὐαγγελίδης. Εἶναι δὲ εὐτυχὲς τὸ Συμβούλιον ἀνακοινοῦν ὅτι τὴν ἀνασκαφὴν τῆς Δωδώνης παρακολουθεῖ ἡ γενναιόδωρος στοργὴ τῶν καὶ ἄλλως ὡς κοινωφελῶν ἀνδρῶν γνωστῶν ἀδελφῶν Παππαστράτου. Οἱ ἀδελφοὶ Παππαστράτου ἔθεσαν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Ἑταιρείας πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον διὰ τὸ ἔτος 1929 δρ. 50.000.

Παρὰ τὸν γενικὸν προσανατολιστικὸν χαρακτῆρα, τὸν ὅποιον εἶχεν ἡ ἐπανάληψις αὕτη τῶν ἐν Δωδώνῃ ἐργασιῶν ὁ ἀνασκάψας ἐθεώρησε σκόπιμον νὰ ἐρευνήσῃ καὶ πάλιν μετὰ τὸν Καραπᾶνον καὶ τὸν Σωτηριάδην τὴν σφριζομένην χριστιανικὴν βασιλικήν, ὑπὸ

τὴν ὁποῖαν ὑπεστήριξεν ὁ Καραπᾶνος ὅτι ὑπῆρξεν ὁ ναὸς τοῦ Διός. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ ἔρευνα δὲν ἀπέδειξε πλήρη τὴν διαδοχὴν ταύτην, διότι ἡ ἐκκλησία ἔχει ἐν μέρει θεμελιωθῇ ἀμέσως ἐπὶ τοῦ βράχου, ἀλλὰ μετὰ τὴν σκαφὴν ταύτην ἔχει διευκρινισθῇ πλήρως τὸ διάγραμμα καὶ ἄλλαι λεπτομέρειαι τῆς βασιλικῆς, ὥστε κατέστη δυνατὴ καὶ ἡ πλήρης αὐτῆς σχεδιογράφησις ὑπὸ τοῦ κ. Ὁρλάνδου. Ἡ ἐκκλησία εἶναι τρίκογχος, ὁ δὲ κυρίως ναὸς διαιρεῖται εἰς τρία κλίτη διὰ δύο κιονοστοιχιῶν, συγκειμένων ἐξ 7 κιόνων, ἔχει δὲ πρὸς δ. νάρθηκα, τοῦ ὁποῖου ἡ εἴσοδος εὐρίσκεται εἰς τὴν νοτίαν πλευρὰν. Ἐκ τῶν κογχῶν ἡ ἀψίδων ἢ μὲν ἀνατολικὴ εἶχε τὴν ἀγίαν τράπεζαν, ἡ δὲ β. καὶ ν. εἶχον ἐν τῷ μέσῳ ἀνὰ ἓνα κίονα καὶ ἐκατέρωθεν αὐτοῦ μεγάλας πλάκας καὶ θωράκια. Τὸ ἱερὸν ἐπεκοινώνει μετὰ τοῦ κυρίως ναοῦ, ὡς συνήθως, διὰ Πύλης, ἐκατέρωθεν τῆς ὁποίας ἦσαν θωράκια. Τάφοι εὐρέθησαν δύο μὲν εἰς τὴν ν. κόγχην, εἰς δὲ εἰς τὸ νότιον κλίτος. Ὁ ὅλος τύπος τοῦ ναοῦ εἶναι πρωτοχριστιανικός, ὁμοιάζει δὲ πρὸς τὴν ἐν Βηθλεὲμ ἐκκλησίαν τῆς Γεννήσεως, ἀλλ' εἶναι πολὺ ἀπλούστερος ἐκείνης. Ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν Δωδώνην συνδέεται ἡ βασιλικὴ διὰ τοῦ ὕλικου αὐτῆς, τὸ ὁποῖον κατὰ μέγα μέρος εἶναι εἰλημμένον ἐξ ἀρχαίου κτίσματος. Καὶ αἱ παραστάδες καὶ τὰ θωράκια καὶ αἱ βάσεις τῶν κιόνων εἶναι ἑλληνικαί. Ὅντως δὲ κατὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν τῆς ἐκκλησίας εἰσχωρεῖ ὑπ' αὐτὴν ἀρχαῖον οἰκοδόμημα, τοῦ ὁποῖου σφύζονται τὰ θεμέλια καὶ τοῦ ὁποῖου μέρος μικρὸν εἶχεν ἀνασκάψει ὁ κ. Σωτηριάδης. Τοῦτο διευθύνεται ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν καὶ διαιρεῖται δι' ἐγκάρσιου τοίχου εἰς δύο διαμερίσματα, τὰ ὁποῖα εὐκόλως ἀναγνωρίζονται ὡς ὁ πρόδομος καὶ ὁ σηκὸς ἀρχαίου ναοῦ. Οἱ ἐξωτερικοὶ αὐτοῦ τοῖχοι εἶναι ἰσοδομικῶς ἐκτισμένοι διὰ μαρμαρίνων δόμων φερόντων ἀκόμη τοὺς ἐκτονικοὺς ἀγκῶνας. Ὁ ἐγκάρσιος τοῖχος περικλείει ὕλικόν ἐκ πώρου, ληφθὲν ἐξ ἄλλου παλαιότερου οἰκοδομήματος, ἀνήκοντος πιθανῶς εἰς μεταγενεστέρους Μακεδονικοὺς χρόνους καὶ καταστραφέντος ἴσως κατὰ τὴν πυρπόλησιν τοῦ ἱεροῦ ὑπὸ τοῦ Δοριμάχου περὶ τὸ 219 π. Χ. Ἐντὸς τῶν χωμάτων τῆς ἐκκλησίας εὐρεθεῖς

σφόνδυλος καὶ δωρικὸν κιονόκρανον ἀνήκουν πιθανῶς ὡσαύτως εἰς τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο. Ἐκεῖ εὐρέθη καὶ τεμάχιον παωρίνου ἀναγλύφου, Μακεδονικῶν καὶ τούτου χρόνων, εἰκονίζοντος Ἰσως τὸν Ἡρακλέα.

Κινητῶν εὐρημάτων, οἷα εὔρεν ἀφθονώτατα ὁ Καραπάνος ἐκεῖ ἄλλοτε, εὔρε τινὰ καὶ ὁ κ. Εὐαγγελίδης. Χαλκοῦν ἔλασμα ἐπηργυρωμένον σφῆζει τὸ πρόσθιον μέρος λέοντος, ἔχοντος ὑψωμένον τὸν δ. πόδα. Πρὸ αὐτοῦ ὑπάρχει ῥόδαξ καὶ ἀριστερὰ αὐτοῦ μέρος ἄλλου λέοντος πρὸς τὰ δεξιὰ βλέποντος καὶ ἀποτελοῦντος μετὰ τοῦ πρώτου ἀντιθετικὸν σύμπλεγμα, ὅμοιον πρὸς ἄλλα τοῦ Καραπάνου τῆς αὐτῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης.

Πρὸς Α τοῦ μικροῦ ναοῦ καὶ πρὸς Δ. αὐτοῦ εὐρέθησαν ὀρθογώνιοι ἐξέδραι, τῶν ὁποίων ἡ μία δύναται νὰ ἀναπαρασταθῇ ὁλόκληρος.

Ἡ μὴ ἀνεύρεσις μεγάλου ναοῦ τοῦ Διός, οἷον θὰ ἀνέμενέ τις ἐν τῷ περιβοήτῳ ἱερῷ τῆς Δωδώνης, ἐπιβάλλει ὡς πρώτην ὑποχρέωσιν τὴν ἀναζητήσιν τοιούτου εἰς ἄλλα σημεῖα τοῦ ἱεροῦ. Ἄλλ' ἤδη πρὸ τῆς ἐρεῦνης ταύτης καὶ τοῦ ἐνδεχομένου ἀρνητικοῦ ἢ ἐν μέρει ἀρνητικοῦ αὐτῆς ἀποτελέσματος γεννᾶται ἡ σκέψις μήπως κατὰ τὸν 6^{ον} καὶ τὸν 5^{ον} τοῦλάχιστον π. Χ. αἰῶνα ἢ ἀκριβέστερον μήπως μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 5^{ου} π. Χ. αἰῶνος δὲν ὑπῆρχε ναὸς ἐν Δωδώνῃ, ἀλλὰ μόνον βωμός τις καὶ περὶ αὐτὸν οἱ περίφημοι τρίποδες, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἐν λ. Δωδώνη παραλαμβάνων παρὰ τοῦ Δήμωνος. Ὁ Δήμων λοιπὸν λέγει (Σχόλια ἐν Ὁμ. Ἰλ. 16, 233) ὅτι «τοῦ Διὸς μαντεῖον ἐν Δωδώνῃ λέβησιν ἐν κύκλῳ περιείληπται. Τούτους δὲ ψαύειν ἀλλήλους καὶ κρουσθέντος τοῦ ἐνὸς ἤγειν ἐκ διαδοχῆς πάντας, ὡς διὰ πολλοῦ χρόνου γίνεσθαι τῆς ἡχῆς τὴν περίοδον» κλπ. Ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος τὴν λ. μαντεῖον τοῦ Δήμωνος μεταβάλλει σιωπηρῶς εἰς ναὸν ἐν τῇ διηγῇ αὐτοῦ. Ἄλλ' ἡ γενικωτέρα λέξις τοῦ Δήμωνος ἴσως προσαρμόζεται ἀκριβέστερον πρὸς τὴν ἀρχαιοτάτην κατάστασιν τοῦ Δωδωναίου ἱεροῦ, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ πελασγικὸς ἐκείνος Ζεὺς κατῴκει ἐντὸς τῆς μαντικῆς δρυός, «ναίει δ' ἐν πυ-

θμένι φηγοῦ» κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Ἡσιόδου (Ἡοῖαι Ἀπόσπ. 134, 8 Rzach. Ἀλλὰ φαίνεται ἀκριβεστέρα ἡ γραφή: ναῖον δ' ἐν πυθμένι φηγοῦ, ἔνθα τὸ ναῖον πρέπει νὰ συνδεθῇ πρὸς τὸ χρηστήριον, ἥτοι μαντεῖον κατοικοῦν ἐν τῇ ῥίζῃ τῆς δρυός).

Ὅτι τὸ χρηστήριον τοῦτο ἦτο ἐκεῖ παρὰ τὴν χριστιανικὴν βασιλικὴν συνάγεται μετὰ μεγίστης πιθανότητος ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Καραπάνου ἀνευρεθέντων ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας λαμπρῶν ἀρχαϊκῶν ἀναθημάτων.

Μετὰ τὴν ἐν τῷ χώρῳ τῆς βασιλικῆς ἔρευναν ὁ κ. Εὐαγγελίδης ἠρεύννησεν ἀδρομερῶς τραπεζοειδές ὑπόστυλον οἰκοδόμημα παρὰ τὸ θέατρον, ἔπειτα δὲ ἔσκαψε μετὰ τοῦ τραπεζοειδοῦς καὶ ἄλλου πρὸς Α τοῦτου κειμένου οἰκοδομήματος, συνήνησε δὲ ἀποθέτην ποικίλων ἀναθημάτων καὶ τεμαχίων χαλκῶν σκευῶν, μετὰ τῶν ὁποίων καταλέγονται καὶ ὠραῖά τινα ἀρχαῖκὰ εὐρήματα (πετεινάριον καὶ προτομὴ Γοργούς). Ἐκεῖ ὡσαύτως εὐρέθησαν καὶ ἀξιόλογα ἐνεπίγραφα ἀρχαῖα, ἐκ τῶν ὁποίων ἀναφέρω ἀργυροῦν κρίκον μὲ ἐγγάρακτον τὴν ἐπιγραφὴν Ἀντίοχος τύπου τοῦ 6^{ου} πρὸς τὸν 5^{ον} αἰῶνα καὶ εἰς ἀλφάβητον δυτικόν, πρὸς δὲ τούτοις πλείονα μολύβδινα ἐλάσματα, ὅμοια πρὸς τὰ τοῦ Καραπάνου, φέροντα ἐρωτήσεις πρὸς τὸ μαντεῖον. Ἐπὶ τινος ἐξ αὐτῶν ἐρωτᾷ τις περὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ (περ τᾶς γυναικός). Ἄλλος ἐρωτᾷ περὶ Δαματρίο καὶ Διονυσίου. Ἐπὶ ἄλλου ἐλάσματος σφύζεται τὸ ὄνομα Κλεοφάνακτος, ἄλλο δὲ ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ βορείου ἡπειρωτικοῦ φύλου Ἀτιντᾶνες.

Καὶ ἐκ τῶν εὐρημάτων τούτων τοῦ 1929 περιορισμένων μὲν ἴσως κατ' ἀριθμόν, ἀλλ' ἀξιολόγων πολὺ κατὰ ποιόν, δυνάμεθα, νομίζομεν, μετ' ἀσφαλείας νὰ προβλέψωμεν τὴν μέλλουσαν συστηματικὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐργασίας ἐν Δωδώνῃ.

7. Ἐν Νικοπόλει ἐξηκολούθησεν ἡ Ἀρχ. Ἑταιρεία τὰς ἀπὸ ἐτῶν ἐκτελουμένας ἀνασκαφὰς καὶ κατὰ τὸ 1929 διὰ τῶν καθηγητῶν κ. κ. Γ. Σωτηρίου καὶ Ἀ. Ὁρλάνδου.

Μετὰ προσεκτικὴν ἐξέτασιν τῶν ἐρειπίων τῶν εὕρισκομένων

ἐντὸς τοῦ Βυζαντινοῦ τείχους τῆς Νικοπόλεως ἡ ἔρευνα ἐνετοπίσθη εἰς τὴν ἀνασκαφὴν ἡρειπωμένου κτίσματος κατὰ τὸ κέντρον περιῖπου τῆς χριστιανικῆς πόλεως.

Ἡ ἀνασκαφὴ μεθοδικῶς προχωρήσασα καθώρισεν οὐχὶ μόνον αὐτὸ τὸ ἐρευνώμενον μνημεῖον, ἀλλὰ καὶ τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς ἄλλα προηγούμενως εὑρεθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Φιλαδελφῆ οἰκοδομήματα. Σημαντικὸν δὲ πόρισμα τῆς ἐξετάσεως ταύτης ὑπῆρξεν ὅτι τὸ τέως ἀφανές, νῦν δὲ ἀνασκαπτόμενον παλαιοχριστιανικὸν μνημεῖον εἶναι μεγάλη βασιλικὴ μετὰ νάρθηκος καὶ αἰθρίου καὶ ἀποτελεῖ αὕτη τὸ κέντρον μεγάλου συμπλέγματος, τοῦ ὁποίου ἐξαρτήματα εἶναι τὰ ἄλλα κτίσματα ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὅποια εὑρέθη καὶ ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ ἐπισκόπου Ἀλκίσωνος. Τὸ ὅλον σύμπλεγμα περιεβάλλετο πιθανώτατα διὰ στοᾶς, τῆς ὁποίας λείψανα εἶχον εὑρεθῇ παρὰ τὴν δημοσίαν ὁδόν.

Ἡ νέα ἀνασκαπτομένη βασιλικὴ τῆς Νικοπόλεως ἔχει μῆκος μέτρων περίπου 69 (68.90) καὶ πλάτος μέτρων 31.60.

Μετὰ τὸν γενικώτερον τοῦτον καθορισμὸν ἀνεσκαφῇ συστηματικῶς τὸ ἱερὸν βῆμα τῆς βασιλικῆς, ἀπεκαλύφθη δὲ ἡμικυκλικὴ ἀψὶς ἔχουσα ἐξωτερικὴν διάμετρον 12.40 καὶ μέγα μέρος τοῦ ἱεροῦ βήματος. Ἡ διάταξις τοῦ ἱεροῦ βήματος εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν τῆς βασιλικῆς τοῦ Δουμετίου ἣτοι ἔχει σχῆμα , κατὰ τὸ μέσον τοῦ ὁποίου εὑρέθη ἡ πλὰξ τῆς Ἀγίας Τραπεζῆς καὶ αἱ δύο ἀνατολικαὶ βάσεις τοῦ κιβωρίου.

Καὶ ἡ θέσις καὶ τὸ μέγεθος τοῦ χριστιανικοῦ τούτου ναοῦ τῆς Νικοπόλεως χαρακτηρίζουσιν αὐτὸν πιθανώτατα ὡς τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν τῆς πόλεως. Ἡ δὲ διάταξις τοῦ ἱεροῦ βήματος εἶναι σπουδαία, διότι παρέχει σαφῆ εἰκόνα τῆς περαιτέρω ἐξελίξεως τῆς ἀρχαίας χριστιανικῆς λατρείας μετὰ τὸ πρῶτον στάδιον, τὸ ὅποιον ἀσφαλῶς ἐξηκριβώθη διὰ τῶν ἐν Ν. Ἀγχιάλῳ ἀνασκαφῶν τοῦ κ. Σωτηρίου.

Παρὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην ὁ κ. Ὁρλάνδος καὶ ὁ κ. Σωτηρίου ἐξεκαθάρισαν τὸ ἱερὸν βῆμα τῆς βασιλικῆς τοῦ Δουμετίου καὶ ἐταξινόμησαν τὰ γλυπτὰ αὐτῆς, προσδιορίσαντες δὲ διὰ μικρῶν σκα-

φῶν τὰ ἐξαρτήματα τῆς αὐτῆς βασιλικῆς ἠδυνήθησαν νὰ καταρτίσωσιν ἀκριβεστέραν κάτοψιν τοῦ μνημείου. Ὡσαύτως ἐγένετο πληρέστερον διάγραμμα τοῦ πρὸς Δ τῆς βασιλικῆς Δουμετίου κειμένου ἐπισκοπικοῦ μεγάρου.

8. Ὀγδόην ἀνασκαφὴν ἐξετέλεσεν ἡ Ἑταιρεία διὰ τοῦ Ἐφόρου κ. Ν. Κυπαρίσση συνεχίζοντος τὰς προηγουμένας αὐτοῦ ἐρεῦνας ἐν Ἀγίῳ Βασιλείῳ Χαλανδρίτης καὶ ἐν Μητροπόλει τοῦ δήμου Φαρῶν Ἀχαΐας.

α. Ἐν ἀγίῳ Βασιλείῳ τῆς Χαλανδρίτης ὁ κ. Κυπαρίσσης ἀνέσκαψε δύο ἀκόμη ἀσυλήτους λαξευτοὺς τάφους τοῦ ἐκεῖ μυκηναϊκοῦ νεκροταφείου, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἰς ἀδιατάρακτος.

Ἐν τῷ τάφῳ τούτῳ εὐρέθησαν ἐν τῇ ἀρχικῇ των θέσει τέσσαρες σκελετοὶ κατακείμενοι πλαγίως καὶ ἔχοντες τὰ σκέλη συγκομμένα κατὰ τὸ σύνθετες σχῆμα τῶν κοιμωμένων, διάφορα δὲ ἄγγεῖα παρ' αὐτούς.

Καὶ τὸ δεύτερον λαξευτὸν σπήλαιον ἦτο ἀσύλητον, ἀλλ' ὀλιγώτερον διατετηρημένον, ἔνεκα τῆς πτώσεως χωμάτων καὶ λίθων ἐκ τῆς ὀροφῆς τοῦ σπηλαίου.

Αἱ διαστάσεις τῶν σπηλαίων κατὰ μέσον ὄρον 3.50×2.50 μ. ὕψος 1.70. Ὁ δρόμος μήκους 4 περίπου μ. Εἰς ἕκαστον τῶν λαξευτῶν τάφων εὐρέθησαν εἰς μέγας ἀμφορεῖς καὶ ἱκανὰ τυφλόστομα ἀμφορεΐδια καὶ λεβήτια, κομβία ἐκ στεατίτου καὶ πήλινα, χάνδρα ἡλέκτρον καὶ ἐν ἱππάριον πήλινον.

Ἐν τῷ πρώτῳ τάφῳ εὐρέθη παρὰ τὰ ὀστᾶ τῶν χειρῶν χαλκοῦς διπλοῦς πέλεκυς καὶ λεπίς χαλκοῦ μαχαίριον. Πάντα ἀνήκουσιν εἰς τὴν τελευταίαν μυκ. περίοδον, ὥς συνάγεται ἐκ τῆς γεωμετρ. διακοσμήσεως τῶν ἀγγείων. Παρὰ τοὺς τάφους τούτους ὑπάρχει σειρὰ ἄλλων λαξευτῶν τάφων, ἀλλ' ἀτυχῶς βυθισμένων.

β. Ἐν τῇ θέσει Τρομπές, οὐχὶ μακρὰν τῆς Χαλανδρίτης καὶ εἰς ἀπόστασιν 5' ἀπὸ τοῦ μυκηναϊκοῦ νεκροταφείου τοῦ Τρουμπέ, ὑπάρχει συστάς ἐκ τριῶν θολωτῶν τάφων, τῶν ὁποίων ἡ ἐπίχωσις σχηματίζει μακρὸν τρικόρυφον γήλοφον.

Ἐκ τῶν τάφων τούτων τὸν ἓνα εἶχεν ἀνασκάψει πρὸ τινων ἐτῶν αὐτοσχεδιὸς τις ἀρχαιολόγος ἀγροφύλαξ, τοῦ ὁποίου τὰ πλεῖστα εὐρήματα περισυνελέχθησαν κατὰ τὸ 1929.

Ὁ κ. Κυπαρίσσης ἠρεύνησε κυρίως τὸν μεσαῖον θολωτὸν τάφον, ὁ ὁποῖος εἶχε καταρρεύσει. Καὶ ὁ τάφος οὗτος, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι, εἶναι κατεσκευασμένος διὰ πλακοειδῶν λίθων κατὰ τὸν γνωστὸν μυκηναϊκὸν τρόπον, καθ' ὃν οἱ ἐπικείμενοι λίθοι ἐξέχουσι πρὸς τὰ ἔσω, οὕτω δὲ ἡ ἀνωτάτη σειρὰ κλείει τὴν κατὰ μικρὸν σχηματιζομένην θολωτὴν στέγην.

Τὸ ἔδαφος τοῦ τάφου ἦτο κεχωρισμένον διὰ δύο παραλλήλων τοίχων, μεταξὺ δὲ αὐτῶν εὐρέθη πλῆθος συντετριμμένων ἀγγείων. Ἡ τεχνοτροπία τῶν ἀγγείων ἀνάγει τοὺς θολωτοὺς τάφους τούτους εἰς χρόνους παλαιότερους ἢ οἱ λαξευτοὶ τάφοι, ἡ δὲ περαιτέρω ἔρευνα καὶ ἄλλων ὁμοίων εἰς τὰ πέριξ τῆς Χαλανδρίτης θέλει διασαφήσει τὸ ζήτημα.

Ἀλλὰ μυκηναϊκὰ νεκροταφεῖα ἐσημείωσεν ὁ κ. Κυπαρίσσης εἰς τὸ χωρίον Μάνεση τοῦ δήμου Λαπαθῶν καὶ εἰς τὸ χωρίον Μητόπολιν τοῦ δ. Φαρῶν.

Ἐπὶ ἑνὸς τῶν λοφίσκων τοῦ χωρίου Μητοπόλεως διακρίνονται καὶ τεῖχη ἀκροπόλεως. Ἀλλὰ τὸ νεκροταφεῖον τῆς Μητοπόλεως εἶναι βυθισμένον, ἡ δὲ ἔρευνα αὐτοῦ καθίσταται δυσχερής.

9. Τὰς ἐν Στυμφάλῳ ἐργασίας ἐξηκολούθησεν ὁ καθηγητὴς τοῦ Πολυτεχνείου κ. Ὁρλάνδος.

Κατὰ τὸ 1929 περιώρισε πολὺ τὰς ἐρεῖνας ὁ κατακλυσμὸς τοῦ ἀρχαίου χώρου ὑπὸ τῶν πλημμυρησάντων ὑδάτων τῆς λίμνης. Διὰ τοῦτο αἱ σκαφικαὶ ἐργασίαι ἐνετοπίσθησαν εἰς τὸ ΒΔ κράσπεδον τῆς ἀρχαίας περιοχῆς τῆς Στυμφάλου καὶ ἀπειτυπώθη ἐν σχεδίῳ μετὰ σκαφικὴν διευκρίνησιν μέρος τοῦ τείχους τῆς πόλεως τοῦ καταβαίνοντος ἀπὸ τῆς ἀκροπόλεως εἰς μῆκος 300 περίπου μέτρων. Κατὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην καὶ παρὰ τινα πύλην τοῦ τείχους εὐρέθη ἐπιτυμβία στήλη φέρουσα διὰ γραμμάτων τοῦ 4^{ου} π. Χ. αἰῶνος τὴν ἐπιγρ. Εὐκλείων. Ἀλλαι τέσσαρες εὐρέθησαν

εἰς τοὺς συνοικισμοὺς Κιόνια, Δρίζαν καὶ Μάτσιζαν ἀναγράφουσαι τὰ ὀνόματα Λαβιάδας (sic), Ἀγανώ, Ἀθανίππη καὶ Δάμων χαῖρε.

Ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς μεγάλης φραγκικῆς ἐκκλησίας τῆς Στυμφάλου κατὰ τὸ κυρίως ἱερὸν καὶ τὸ διακονικόν, συνεκομίσθησαν νέα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, διὰ τῶν ὁποίων βεβαιότερον δύναται νὰ ἀναπαρασταθῇ ὑπὸ τοῦ κ. Ὁρλάνδου ἡ ἐσωτερικὴ διαίρεσις τῶν παραθύρων τῶν μακρῶν πλευρῶν τῆς ἐκκλησίας.

10. Ἐν Μυστρᾷ ἐξηκολούθησεν ὁ καθηγητὴς κ. Ἀδαμαντίου τὰς ἀπὸ τινων ἐτῶν δαπάναις τῆς Ἑταιρείας ἐκτελουμένας ἐρεῦνας καὶ μελέτας τῶν Βυζαντινῶν μνημείων.

Κατὰ τὸ 1929 αἱ μελέται αὗται ἀπέβλεπον εἰς τὴν ἀκριβεστέραν ἐξέτασιν τῶν ἀστικῶν ἰδίως οἰκοδομημάτων τοῦ Μυστρᾷ καὶ τινων πρὸς ταῦτα περὶ τὸν Μυστρᾶν ἐκκλησιῶν καὶ δὴ τῆς ἐκκλησίας τῆς Κοιμήσεως τῆς Μαγούλας.

Κύριος σκοπὸς τῆς μελέτης ταύτης ὑπῆρξεν ἡ ἐξέτασις τῶν παλατίων τῶν Δεσποτῶν τοῦ Μυστρᾷ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς χρονολογικῆς σειρᾶς τῆς ἀνεγέρσεως τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ ὅλου συγκροτήματος. Πρὸς τοῦτο ἐξητάσθη λεπτομερῶς τὸ οἰκοδομικὸν ὕλικόν, ὁ τρόπος τῆς συναρμογῆς αὐτοῦ καὶ ἄλλαι τεχνικαὶ λεπτομέρειαι.

Ἐκ τῶν παρατηρήσεων τούτων ὁρμώμενος ὁ κ. Ἀδαμαντίου προσπαθεῖ νὰ καθορίσῃ τὴν χρονολογίαν τῶν μερῶν τῶν παλατίων ὡς ἑξῆς: Πρῶτον ἐκτίσθη τὸ πρὸς τὴν ἀνωφέρειαν τοῦ βουνοῦ δεσποτικὸν οἶκημα, τὸ βλέπον πρὸς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν. Νεώτερον, ἦτοι εἰς τὰ τέλη τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἀναγόμενον, εἶναι τὸ κεντρικὸν σῶμα τῶν παλατίων μετὰ τῆς πρὸς τὴν Παντάνασσαν καθέτου πέτρυγος, ἀλλὰ τὸ νεώτατον πάντων τῶν κτισμάτων εἶναι τὸ κεντρικόν, ἔνθα πρὸ πολοῦ ἔχει παρατηρηθῇ ἡ φραγκικὴ ἐπίδρασις.

Ἐλπίζομεν ὅτι ὁ κ. Ἀδαμαντίου θέλει ἐκθέσει λεπτομερέστερον τὰς παρατηρήσεις αὐτοῦ ταύτας προσεχῶς.

11. Ἐνδεκάτην καὶ τελευταίαν ἐργασίαν ἐξετέλεσεν ἡ Ἐταιρεία ἐν Ἀγίοις Θεοδώροις Κρήτης διὰ τοῦ Ἐφόρου κ. Μαρινάτου, συνεχίσαντος καὶ περατώσαντος προτέραν αὐτοῦ ἐργασίαν πρὸς ἀποκάλυψιν τοῦ Μινωϊκοῦ λιμένος καὶ τὸ πρῶτον ἀνασκάψαντος τὸ λεγόμενον σπήλαιον τῆς Εἰλειθυίας. Καὶ τοῦ μὲν Μινωϊκοῦ λιμένος ἀνεσκάφη ὁλοσχερῶς τὸ συγκρότημα τῶν παρακτίων οἰκοδομημάτων καὶ τοῦ ὀρθογωνίου περιβόλου. Ἀγγεῖά τινα καὶ ὄστρακα εὗρεθέντα χρονολογοῦσι τὰ κτήρια ταῦτα εἰς τοὺς χρόνους μεταξὺ τῆς MM₃ καὶ YM₁ περιόδου. Καθ' ὅλου ὁ λιμὴν οὗτος εἶναι ἀξιόλογος ὡς πρῶτος καὶ μόνος γνωστός μέχρι σήμερον Μινωϊκὸς λιμὴν.

Ἀλλὰ μεγαλητέρας προσοχῆς ἀξία εἶναι ἡ ἔρευνα ἡ γενομένη οὐχὶ μακρὰν τῶν Ἀγ. Θεοδώρων ἐν τῷ σπηλαίῳ τῆς Εἰλειθυίας. Τὸ σπήλαιον τοῦτο εἶχεν ἐπὶ βραχύτατον προχείρως ἐρευνήσει πρὸ 35 ἐτῶν ὁ πρωταγωνιστὴς τῆς Κρητικῆς ἀρχαιολογίας κ. Ἰωσήφ Χατζηδάκης, ὁ ὁποῖος ἐκ τῶν εὗρεθέντων ἐκεῖ πολλῶν ὀστράκων εἶχε συμπεράνει ὅτι τοῦτο ἦτο τὸ τῆς Εἰλειθυίας. Ὁ κ. Μαρινάτος μετὰ τὴν ἐξέτασιν καὶ ἄλλων σπηλαίων τῆς Κρήτης ὑποδειχθέντων ὑπὸ τοῦ Nilsson κατέληξεν εἰς τὸ σπήλαιον τῶν Ἀγ. Θεοδώρων ὡς εἰς τὸ πιθανώτατον σπήλαιον τῆς Εἰλειθυίας.

Ἡ ἐν τῷ σπηλαίῳ ἔρευνα ἐγένετο τῇ βοηθείᾳ τεχνητοῦ φωτός, ἀπέφερε δὲ πλεῖστα εὗρήματα προερχόμενα ἐκ τοῦ μυχοῦ τοῦ σπηλαίου, ἔνθα ἡ ἐπιχείρησις ἦτο βάθους 1 περ. μέτρου. Ἡ ἀνασκαφῆσα ἔκτασις ἦτο μήκους 3μ. καὶ πλάτους 1-1.50μ. Τὰ συγκομισθέντα τεμάχια ἀγγείων ἐκπροσωποῦσι πάσας τὰς περιόδους τῆς μινωϊκῆς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐποχῆς, ἀπὸ τῶν νεολιθικῶν χρόνων μέχρι τῶν Ῥωμαϊκῶν καὶ αὐτῶν τῶν ἐνετικῶν χρόνων τῆς Κρήτης.

Μεταξὺ τῶν ἀρχαιοτάτων ὀστράκων ὑπάρχουσιν ἄφθονα τῆς πρωτομινωϊκῆς τεχνοτροπίας τοῦ Πύργου καὶ πολλὰ νεολιθικὰ ὄστρακα κηλιδωτῶν ἀγγείων, δι' ὧν ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ γνωστὴ δευτέρα πρωτομινωϊκὴ τεχνοτροπία ὁμοίων ἀγγείων ἐκ Βασιλικῆς εἶναι νεολιθικὴ κληρονομία. Τὸ σπήλαιον εὐρίσκεται ἐπὶ γραφικωτάτης θέσεως καὶ βλέπει πρὸς τὴν θάλασσαν. Πρὸ τοῦ στομίου φύεται ἀγρία συκῆ, ἀναμιμνήσκουσα τὸν ἐρινεδὸν τῶν Ὀμηρικῶν περιγραφῶν.

Ὀλίγα μέτρα πρὸ τοῦ στομίου λείψανά τινα ἀρχαίου τοίχου μαρτυροῦσιν ὅτι ὑπῆρξέ ποτε ἐκεῖ διαρρύθμισις τῆς εἰσόδου. Περὶ τὸ μέσον τοῦ σπηλαίου ὑπάρχει ξεῦγος σταλακτιτῶν ἀνίσου πάχους, οἱ ὅποιοι περιεβάλλοντο διὰ τοίχου μινωϊκῆς ἴσως ἐποχῆς. Ἡ περιτείχισις αὕτη δεικνύει ὅτι τὸ περιβαλλόμενον, ἦτοι οἱ σταλακτίται ἐθεωροῦντο ὥς τι ἱερὸν πρᾶγμα καὶ ἐτύγχανον λατρείας θρησκευτικῆς. Ἡ γνώμη αὕτη τοῦ ἀνασκάπτοντος κυροῦται καὶ δι' ἄλλων ἀρχαιολογικῶν τεκμηρίων προερχομένων ἐκ τῆς Μινωϊκῆς Κρήτης.

Κατὰ τὸν μυχὸν τοῦ σπηλαίου ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι σταλακτίται, κάτωθεν δὲ ἐνὸς σταλακτίτου καὶ ἐνὸς σταλαγμίτου ὑπάρχει ὑπόγειον δωμάτιον ἱκανῆς ἐκτάσεως, ἀλλὰ πολὺ χαμηλόν, εἰς τὸ ὅποιον δύναται τις νὰ εἰσέλθῃ διὰ μικρᾶς ὀπῆς. Εἰδὸς τι ἀδύτου ἢ μεγάρου πλήρους τεμαχίων ἀγγείων καὶ ἐπιβάλλοντος συστηματικὴν περαιτέρω ἔρευναν.

Διὰ πάντα τὰ τεκμήρια ταῦτα ὁ ἀνασκάπτων φρονεῖ ὅτι τὸ σπήλαιον τῶν Ἀγ. Θεοδώρων εἶναι τὸ περίφημον σπῆος Εἰλειθυΐης, τὸ ὅποιον μνημονεύει ἡ Ὀμηρικὴ Ὀδύσσεια τ 186-188. Καὶ ὁ Στράβων (10,476) μνημονεύει Εἰλειθυΐας ἱερὸν ἐν Ἀμνισῷ. Ἐρευνα ἐν τῇ παρὰ τὸ σπήλαιον ἐπιπέδῳ χώρῳ ἔδειξε λείψανα οἰκοδομημάτων, παρὰ τὰ ὅποια εὐρέθησαν τεμάχια ἀγγείων ὑστερομινωικῶν, πρωτογεωμετρικῶν καὶ ἐνὸς πρωτοκορινθιακοῦ σκύφου. Ἀνάγκη ἄρα καὶ ἐνταῦθα νὰ συμπληρωθῇ ἡ ἔρευνα, διότι, πιθανῶς, ὁ Στράβων λέγων ἱερὸν δὲν ἐννοεῖ ἀπλῶς τὸ σπήλαιον, ἀλλ' ἴσως εὐρύτερον τέμενος. Καθ' ὅλου ἡ δευτέρα αὕτη ἔρευνα τοῦ κ. Μαρινάτου προσλαμβάνει πολὺ ἐνδιαφέροντα χαρακτηριστὰ, διὰ τὴν σπουδαιότητα αὐτῆς ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς Μινωϊκῆς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς θρησκείας.

Συμπληροῦσα τὸ ὅλον αὐτῆς ἐπιστημονικὸν ἔργον ἡ Ἑταιρεία ἐδαπάνησε 58.000 περίπου δρ. πρὸς πλουτισμὸν καὶ συντήρησιν τῆς βιβλιοθήκης, 168.299.10 δρ. πρὸς δημοσίευσιν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν. Ἐξετυπώθησαν κατὰ τὸ 1929 τὰ Πρακτικά τῶν ἐτῶν 1925

καὶ 26 καὶ ὁ διπλοῦς τόμος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τῶν ἐτῶν 1925 - 26, ἀφιερωμένος εἰς τὸν ἐπίτιμον ἡμῶν ἐταῖρον κ. Ulrich von Wilamowitz - Moellendorff ἐπὶ τῇ ὀγδοηκονταετηρίδι αὐτοῦ καὶ περιέχων πολλὰς ἀρχαιολογικὰς πραγματείας.

Ἡ ἐκτύπωσις τῶν Πρακτικῶν 1922 - 24 καὶ 1928 εὐρίσκεται περὶ τὸ τέλος. Ἐλάχιστον δὲ θὰ βραδύνη ἡ ἔκδοσις τοῦ τόμου τῆς Ἀρχ. Ἐφημερίδος διὰ τὰ ἔτη 1927 καὶ 28.

Ὡσαύτως προέβη κατὰ πολὺ ἡ ἐκτύπωσις τοῦ πολὺ ἐνδιαφέροντος συγγράμματος τοῦ ἐπιτίμου πρεσβευτοῦ καὶ ἱσοβίου ἡμῶν ἐταίρου κ. Ἰω. Γενναδίου ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ λόρδος Ἑλγιν καὶ οἱ ἀνά τὴν Ἑλλάδα καὶ ἰδίως τὰς Ἀθήνας ἀρχαιολογοῦντες ἐπιδρομεῖς».

Περὶ δὲ τῆς μελλούσης ἀρχαιολογικῆς γενεᾶς σπουδαίως προνοοῦσα ἡ Ἀρχ. Ἐταιρεία ἐδαπάνησε κατὰ τὸ 1929 πρὸς ἐνίσχυσιν Ἐφόρων σπουδαζόντων ἀρχαιολογίαν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ δρ. 60.423.40.

Πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν πολλαπλῶν αὐτῆς καθηκόντων πρὸς τὴν Ἑλλην. Ἀρχαιολογίαν δαπανᾷ ἡ Ἀρχ. Ἐταιρεία ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῆς περιουσίας, ἔχει δέ, ὥς γνωστόν, χρηματικὴν ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως ἐνίσχυσιν δρ. 50.000, ἥτοι τὸ αὐτὸ ἀριθμητικῶς ποσόν, τὸ ὅποιον καὶ προπολεμικῶς ἐλάμβανεν ἥτοι, λαμβάνει κατ' οὐσίαν σήμερον ποσὸν δεκαπεντάκις μικρότερον τοῦ προπολεμικοῦ.

Ἀναμιμνήσκω δὲ ὅτι αἱ πεντήκοντα ἐκεῖναι χιλιάδες χρυσῶν δραχμῶν ἦσαν ἡλαττωμένον μερίδιον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, προερχόμενον ἐκ τῆς συγχωνεύσεως τοῦ λαχείου ὑπὲρ τῶν Ἀρχαιοτήτων, τοῦ ἰδίου αὐτῆς δηλ. λαχείου, μετὰ τοῦ Λαχείου τοῦ Ἑθν. Στόλου. Μολονότι δὲ καὶ τὸ τίμημα τοῦ λαχείου καὶ αἱ πρόσοδοι αὐτοῦ ἔκτοτε σημαντικώτατα ηὔξήθησαν, τὸ εἰς τὴν Ἀρχ. Ἐταιρείαν χορηγούμενον μερίδιον δὲν ηὔξήθη, παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν, οὐδὲ ἐπ' ἐλάχιστον¹.

¹ Τὸ ὑπὲρ τῶν ἀρχαιοτήτων λαχεῖον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας ἰδρύθη τῷ 1875, τὰ δὲ πραγματικά ἦτοι καθαρὰ αὐτοῦ ἔσοδα ἀπὸ τοῦ 1875 μέχρι τοῦ 1894 ἀνῆλθον εἰς δρ. 1.179.671, δηλ. εἰς ἐτήσιον κατὰ μέσον ὄρον ἔσοδον δρ. 58.983.55.

Ἀπὸ τοῦ 1895 μέχρι τοῦ 1899 τὰ συνολικά καθαρὰ ἔσοδα τοῦ λαχείου ἀνῆλθον εἰς δρ. 1.132.452, κατανεμόμενα εἰς ἐτήσια ἔσοδα ἐκ δρ. 226.490.40.

Ἀπὸ τοῦ 1875 ἄρα μέχρι τέλους τοῦ 1899 τὸ λαχεῖον ἀπέδωκεν εἰς τὴν Ἐται-

Τοσαῦτα ἐπετέλεσεν ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος 1929, τὸ καὶ τελευταῖον τῆς παρελθούσης τριετίας 1927-29, καθ' ἣν διώκησε τὰ τῆς Ἑταιρείας τὸ Συμβούλιον τὸ ἀναδειχθὲν διὰ τῆς ὑμετέρας εὐμενοῦς ψήφου. Προσεπαθήσαμεν, Κύριοι Ἐταῖροι, νὰ ἀνταποκριθῶμεν πάσει δυνάμει εἰς τὴν ζωηρῶς ἐκδηλωθεῖσαν πρὸ τριῶν ἐτῶν ἐμπιστοσύνην σας, εἴχομεν δὲ ἐν τῇ προσπαθείᾳ ἡμῶν ταύτῃ στήριγμα μὲν αὐτὴν ταύτην τὴν τιμῶσαν ἡμᾶς εὐμένειάν σας, ὁδηγὸν δὲ τὴν συνείδησιν ἡμῶν καὶ τὸ πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν ἐπιστήμην καθῆκον.

ρεῖαν καθαρὰ ἔσοδα ἐκ δρ. 2.312.123 (πρβλ. Καββαδία Ἱστορίαν τῆς Ἀρχ. Ἑταιρείας σ. 64. 97. 106).

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1900 μέχρι τῆς ἐν ἔτει 1905 ἐπελθούσης συγχωνεύσεως τοῦ λαχείου τῆς Ἀρχ. Ἑταιρείας μετὰ τοῦ λαχείου τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου — τὸ λαχεῖον τῆς Ἑταιρείας ἀπέδωκεν ἐτησίως τὰ ἑξῆς ποσά:

1900 = δραχ. 247.747.30.— 1901 = δραχ. 246.753.20.—

1902 = δραχ. 330.355.65.— 1903 = δραχ. 335.245.10.—

1904 = δραχ. 300.381.50.— 1905 = δραχ. 241.470.80.—

Κατὰ ταῦτα ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 1875 ἰδρύσεως μέχρι τοῦ 1905 τὸ λαχεῖον παρέσχε συνολικὸν καθαρὸν ἔσοδον ἐκ δρ. 4.009.076.55.

Κατὰ τὴν συγχώνευσιν ἐκράτησε παρὰ τῇ τότε Κυβερνήσει ἡ δρθὴ σκέψις, ὅπως ὡς βάσις πρὸς ῥύθμισιν τοῦ ἀποδοτέου εἰς τὴν Ἀρχ. Ἑταιρείαν ἐτησίως ποσοῦ ὡς μεριδίου ἐκ τῶν καθαρῶν κερδῶν τῶν ἠνωμένων λαχείων ληφθῇ ὁ μέσος ὅρος τῶν κατὰ τὴν προηγουμένην τῆς συγχωνεύσεως πενταετίαν ἐτησίων καθαρῶν ἐσόδων τοῦ λαχείου τῆς Ἑταιρείας. Οὕτω δὲ διὰ τοῦ νόμου ΓΝΖ' τῆς 7 Ἰουλίου 1905 καθωρίσθη ἡ ἐτησία ἐκ τῶν προσόδων τῶν λαχείων χορηγία τοῦ Δημοσίου πρὸς τὴν Ἀρχ. Ἑταιρείαν εἰς δρ. τριακοσίας χιλιάδας. Ἡ χορηγία αὕτη ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἔτους 1910, ὅτε διὰ τοῦ νόμου ΓΨΚΘ' τῆς 31 Μαρτίου 1910 περιορίσθη τὸ ἐτήσιον δικαίωμα τῆς Ἑταιρείας εἰς δρ. τριάκοντα χιλιάδας, αἱ δὲ ὑπόλοιποι περικοπεῖσαι διακόσαι ἐβδομήκοντα χιλιάδες ἐδόθησαν εἰς τὸ τότε ἰδρυθὲν Ἀρχαιολογικὸν ταμεῖον πρὸς πληρωμὴν τῶν μισθῶν τοῦ προσωπικοῦ τῆς Ἀρχαιολογ. ὑπηρεσίας καὶ πρὸς κάλυψιν ἄλλων αὐτῆς δαπανῶν. Κατὰ ταῦτα τὸ Κράτος ὑπεισήλθεν εἰς τὰ ἐκ τοῦ λαχείου δικαιώματα τῆς Ἀρχ. Ἑταιρείας, ἐν ᾧ τὸ λαχεῖον δὲν εἶχεν ἰδρυθῇ ὑπὸ τοῦ Κράτους, ἀλλὰ ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας, εἰς ταύτην δὲ καὶ μόνην ἀνήκεν ἀκέραιον τὸ ἀρχῆθεν καθορισθὲν ἐτήσιον ἔσοδον τῶν τριακοσίων χιλιάδων δραχμῶν.

Τῷ 1920 διὰ τοῦ νόμου 2448 ἡ Κυβέρνησις Βενιζέλου ἠὔξησε τὴν χορηγίαν ἀπὸ 30.000 εἰς 50 χιλιάδας δραχμῶν ἐτησίως. Τὰς πεντήκοντα ταύτας χιλιάδας ἐξακολουθεῖ νὰ λαμβάνῃ μέχρι σήμερον ἐτησίως ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, χαρτίνας βεβαίως σήμερον, ἀντὶ τῶν πρότερον χρυσῶν καὶ δὴ ἀντὶ τῶν τριακοσίων ἐκείνων χιλιάδων χρυσῶν δραχμῶν τῶν καθορισθεισῶν τῷ 1905.

Ἄλλὰ λογοδοτοῦντες, Κυρίαί καὶ Κύριοι, κατὰ τὸ ἔτος 1930 δὲν δυνάμεθα νὰ λησμονήσωμεν ὅτι τὸ ἔτος τοῦτο καθωρίσθη ὡς ἔτος ἑορτασμοῦ ἐπὶ τῇ συμπληρώσει ἑκατὸν ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἐπισήμου διεθνοῦς κυρώσεως τῆς διὰ ποταμῶν αἵματος καὶ σκληρῶν ἀγώνων κτηθείσης ἐλευθερίας τῆς παιρίδος ἡμῶν. Ἐὰν οἱ πόλεμοι καὶ αἱ νῖκαι καὶ αἱ ἥτται ἀποτελοῦν σταθμοὺς ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ τῶν ἐθνῶν καὶ εἶναι μοιραίως συνυφασμένα πρὸς τὴν ἐξέλιξιν τῶν λαῶν, δυνάμενα ἐν τούτοις καὶ ὀφείλοντα νὰ ἀραιῶνται εἰς τὸ ἐλάχιστον — οὐδεὶς ὁμως ἄνθρωπος σωφρονῶν ἐπιτρέπεται νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι τὰ πολεμικὰ γεγονότα εἶναι ἱκανά, ὅσον ἔνδοξα καὶ ἂν εἶναι, νὰ δικαιολογήσωσι μόνα αὐτὰ τὴν ὑπαρξιν ἑνὸς ἔθνους. Τὴν ὑπαρξιν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῶν ἐθνῶν χαρακτηρίζουσι πρὸ παντὸς τὰ ἔργα τῆς εἰρήνης, αἱ δὲ βίαιαι ἐξεγέρσεις, ὁσάκις δὲν ἀποβλέπουσι πρὸς τὸν ἱερὸν σκοπὸν ἀπελευθερώσεως ὑποδούλων ἀδελφῶν, σκοπὸν ἐπίσης ἱερὸν ἔχουσι τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἐλευθέρως καὶ ἀκωλύτου ἀσκήσεως τοῦ εἰρηνικοῦ βίου.

Μεταξὺ τῶν ποικίλων ἔργων, τὰ ὅποια ἀποτελοῦσι τὴν ἐθνικὴν κίνησιν καὶ ζωὴν λαοῦ τινος, διακρίνονται δύο ὁμάδες, τῶν ὁποίων ἡ δρᾶσις συγκλίνει πρὸς ἓνα κοινὸν σκοπόν, τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἔθνους. Ἡ ἀνύψωσις αὕτη εἶναι τοῦτο μὲν ὕλική, τοῦτο δὲ ἠθικὴ, δὲν δύναται δὲ ἄνευ βλάβης νὰ εἶναι ἑτεροβαρής. Ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα ὡσαύτως νὰ ἀρνηθῶμεν τὴν κεφαλαιώδη σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἐγκλείει ὁ ἠθικὸς καὶ πνευματικὸς παράγων, ἀσκῶν μεγίστην ἐπίδρασιν καὶ ἐπὶ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ λελογισμένην ἐξέλιξιν καὶ αὐτοῦ τοῦ ὕλικου παράγοντος.

Τὰ ἔργα ἅρα τοῦ πνεύματος καταλαμβάνουσιν ἐξαίρετον θέσιν ἐν τῷ βίῳ τῶν ἐθνῶν καὶ εἶναι ὑπὸ τὴν ποικιλωτάτην αὐτῶν ἐκδήλωσιν ἀναμφισβήτητοι συντελεσταὶ τῆς ἀγαθῆς ἐξελίξεως τῶν λαῶν.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἰδρυθεῖσα τῷ 1837, ἦτοι κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐλευθέρως ὑποστάσεως τοῦ ἔθνους, διέδραμεν ἀπὸ κοινοῦ τὸ μέγιστον μέρος τῶν ἑκατῶν ἐτῶν, ἀναπολοῦσα δὲ ὅσα ὑπὲρ τοῦ ἀρχαίου καὶ τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἐπιστημονικῶς ἔπραξε νομίζει ὅτι δικαιοῦται νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν

ἔθνικὴν πανήγυριν ἔχουσα ἤσυχον τὴν συνείδησιν καὶ κρατοῦσα ὑψηλὰ τὸ μέτωπον. Διότι, ἐὰν ὑπάρχῃ ἀρχαιολογικὴ ἐπιστήμη ἐν Ἑλλάδι, καὶ ἀναμφισβητήτως ὑπάρχει, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὰς συνεχεῖς προσπάθειάς τοῦ καθιδρύματος τούτου. Καὶ ἐὰν τις μόνον τὸ καταστατικὸν τῆς Ἀρχ. Ἑταιρείας τοῦ 1837 ἀναγνώσῃ παρατηρεῖ μετὰ πόσης ὀρθοφροσύνης, περισκέψεως καὶ εὐρύτητος ἀντιλήψεως προέβησαν εἰς τὸ ἔργον αὐτῶν οἱ πρῶτοι ἐκεῖνοι ἰδρυταί. Ἐὰν δὲ προσθέσω ὅτι οἰονεὶ πρόλογος τῆς μετέπειτα μεγάλης δράσεως ὑπῆρξεν ἀρχαιολογικός τις σύλλογος πρὸς ἵδρυσιν ἀρχαιολογικοῦ μουσείου μετὰ μονολέπτου ἡμερησίας συνδρομῆς, τότε ἡ μορφή τῶν ἐμπνευσμένων ἐκείνων προδρόμων καθίσταται αὐτόχρημα ἡρωϊκὴ ¹. Ὑπῆρξε δὲ καὶ ἡ μετέπειτα πορεία καρποφόρος καὶ

¹ Ἡ λεπτομέρεια αὕτη δὲν ἀνήκει εἰς τοὺς πρὸ τοῦ 1837 χρόνους, ἀλλ' εἰς τὸ πρὸ τῆς ἐν ἔτει 1858 ἀνασυστάσεως τῆς Ἑταιρείας μεσολαβήσαν μετὰ τὸν μαρasmus αὐτῆς βραχὺ χρονικὸν διάστημα. Γινώσκωμεν δὲ τὸ πρᾶγμα ἐκ σημειώματος τοῦ σειμνήστου Στεφάνου Α. Κουμανούδη, διασωθέντος ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ κ. Πέτρου Στ. Κουμανούδη, διαβιβασθέντος δὲ πρὸς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν διὰ τοῦ κ. Γαβριήλου Χαρ. Δραγάτη. Εἶναι ἄξιον ἀναδημοσιεύσεως ἐνταῦθα ὁλόκληρον τὸ σημείωμα τοῦ Κουμανούδη ἔχον ὥς ἑξῆς :

«Ὅσοι θέλουν νὰ γίνονιν μέλη ἑταιρείας ἐχούσης σκοπὸν τὴν σύστασιν Μουσείου ἀρχαιολογικοῦ, πληρόντες ἐν λεπτόν τὴν ἡμέραν, ἃς ὑπογραφοῦν ἐδῶ, ἂν μᾶς πιστεύονται. Ἡ ὑποχρέωσις ἐπὶ ἐν τοῦλάχιστον ἔτος.

Ἐν Ἀθήναις

τῇ 17 Φεβρουαρίου

1858.

• ΣΤΕΦ. Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ

• ΗΛΙΑΣ Σ. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ

• Γ. Γ. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ

17 Φεβρ.

1. Α. Δημάκος	ἐπλ(ήρωσε)	42 λ.
2. Διονύσιος Ι. Σιγούρος	»	40 λ.
3. Στέφανος Α. Κουμανούδης	»	125 λ.
4. Κ. Π. Μάτσας	»	30 λ.
5. Τ. Α. Ἀγέλαστος	»	100 λ.

18 Φεβρ.

6. Θ. Ν. Γούζαρης	»	60 λ.
7. Ἰω. Γ. Παπαδάκης	»	30 λ.
8. Γ. Δοκός	»	30 λ.
9. Ε. Δοκός	»	30 λ.
10. Θ. Νικολ(αίδης) Φιλαδελφεύς	»	90 λ.
11. Ἡλίας Σ. Σταθόπουλος	»	90 λ.
12. Διονύσιος Ν. Τσόκος	»	90 λ.
13. Στ. Γούζαρης	»	30 λ. χρ(εωστεῖ).

19 Φεβρ.

14. Γαβριήλ	»	30 λ.
15. Παῦλος Γαβριηλίδης	»	30 λ.
16. Ἀθαν. Σ. Ρουσόπουλος	»	60 λ.

ἐνδοξος, διότι καὶ ἡ πίστις τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων ὑπῆρξεν ἀνταξία τοῦ μεγάλου θέματος, τὸ ὅποιον ἔθεσαν ὡς σκοπὸν τοῦ βίου των. Εἰς τὴν πίστιν ταύτην ὀφείλεται ὅτι ἰδρῦθη καὶ ἔστε-

23. Φεβρ.

17. Ἀθαν. Γ. Κωστόπουλος ἐπλ(ήρωσε) λεπτά 100

18. Π. Εὐστρατιάδης μέλλει νὰ καταβάλλῃ κατ' ἔτος δραχμὰς πέντε δρ. 5 χρ(εωστεῖ).

30. Μαρτίου ἀπ' αὐτῆς τῆς ἡμέρας ἐθέσαμεν 5 δραχμον τὴν ἐτησίαν συνδρομὴν.

19. Β. Λάκων (1 τριμην.) ἐπλ(ήρωσε) δρχ. 1.25

20. Α. Κ. Καπώτας (2 τριμην.) , , 2.50

* Σημ. Οἱ ὑπογράψαντες ἐδῶ τὰ ὀνόματά των παρακαλοῦνται νὰ δώσουν καί τι ἀρχαῖον πρᾶγμα, μικρὸν ἢ μέγα. Ἄν δὲ ἐντὸς τεσσάρων μηνῶν δὲν ἴδουν σημεῖα ὑπάρξεως τοῦ Μουσείου ἐν Ἀθήναις, δικαιοῦνται ν' ἀπαιτήσουν ὀπίσω τὰ χρήματά των καὶ εἴ τι δώσουν ἀρχαῖον.

30. Μαρτίου

21. Τιμολέων Δ. Μητσόπουλος (ἐπλήρ(ωσεν) ἓνα μῆνα) λ. 40.

, 12. Ἀπριλίου

, 22. Διὰ τὸν Ἰωάννην Ἀθ. Κουμανούδην ἐπλήρ(ωσα) μίαν τριμην. δρ. 1.25.

, 6. Ἀπριλίου

, 23. Ἐλαβα παρὰ τοῦ Γεωργίου Ἰωαννίδου δι' ἓν ἔτος δρ. 5.

, 28. Ἀπριλίου

, 24. Ἐλαβα παρὰ τοῦ Σίμου Α. Σίμου διὰ μίαν τριμηνίαν δρ. 1.25.

, 28. Μαΐου

, 25. Ἐλαβα παρὰ τοῦ Ἰατροῦ Παύλου Ἰωάννου δι' ἓνα μῆνα) λ. 40.

Τῇ 22^α Αὐγούστου 1858 ἡμέρᾳ Πέμπτῃ Ἀφ' ἔτει τῆς Νέας Ὀλυμπιάδος ἐν Ἀθήναις, συνελθόντες οἱ ἄνω τρεῖς καὶ μετρήσαντες τὰ ἐν τῷ ταμείῳ χρήματα εὗρομεν αὐτὰ ὄντα δρ. 22, 84· ταύτας οὖν τὰς δραχμὰς ἀπεφασίσσαμεν νὰ δαπανήσωμεν εἰς ἀγορὰν ἀρχαιολογικοῦ τινοῦ πράγματος ἀξίου τοῦ ἄνω ποσοῦ προσενηχθισμένου εἰς τὸ συστα-
θησόμενον Κεντρικὸν Μουσεῖον τῶν Ἀθηναίων. Οὕτως ἡμῖν ταῦτα ἐμπεδοῦσιν ἕως εἴη ὁ θεός, μᾶλλον τοῦ ὑπουργοῦ τοῦ μὴ παρασχόντος ἡμῖν τὴν ἄδειαν τῆς συστάσεως τῆς ἑταιρείας δι' ἣν ἐδαπανήσαμεν οἰκοθεν λεπτά 25 διὰ τὸ χαρτόσημον τῆς ἀναφο-
ρᾶς τῆς δοθείσης τῇ 2^α Ἀπριλίου 1858 εἰς χεῖρας τοῦ Ὑπουργοῦ.

* Ἐγὼ ὁ γράφων ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ

, ΗΛΙΑΣ Σ. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ

, Ι. Γ. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ

«Πολὺ ὕστερόγραφον εἰς τὸ ἄνω σημείωμα τῇ 21 Σεπτεμβρίου 1872. Ὁ ὑπουργὸς ἦν ὁ Χ. Χριστόπουλος· εἰπέ μοι δίδοντι τὴν ἀναφορὰν «γράψατε κ' ἐμὲ διὰ 5 δρ. ἐτησίως». Ἀλλὰ πρότερον ἐξεπλάγῃ εἰπὼν· «Τοῦτο εἶναι ἀνάστας τῆς ἀρχαιολ. Ἐταιρείας». Ὅπως τὸ ἐκλάβητε, εἶπα ἐγὼ· ἀλλὰ ἡμεῖς τώρα Σᾶς ζητοῦμεν τὴν ἄδειαν διὰ τοῦτο τὸ μικρὸν πρᾶγμα.— Μάλιστα, μάλιστα, θὰ τὴν λάβετε».—

«Μετά 20-25 ἡμέρας πάλιν ὑπῆγα. — Δὲν συνειργάσθημεν ἀκόμῃ μὲ τὴν βασιλί-
σαν, εἶχαμεν πολλὰ ἄλλα ἔργα. Θὰ λάβητε τὴν ἄδειαν.— Ἀνεχώρησα ἀπρακτος. Ἱερο-
κρυφίως ὕστερον ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ λήγοντι ἀνέστησεν ὁ ὑπουργὸς τὴν ἀρχαιολ. Ἐταιρίαν διὰ Βασιλ. διατάγματος, ἵνα διαφύγῃ τὴν ἀνάγκην νὰ ἐγκρίνῃ τὴν ἡμετέραν αἰτησιν.
Ἡμεῖς δὲ ὕστερον ἠγοράσαμεν διὰ τῶν δρ. 22,84 ἀρχαῖά τινα μετὰ τινα καιρὸν καὶ τὰ
προσηνέγκαμεν εἰς τὴν τῆς Ἐταιρείας συλλογὴν.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ

ρεώθη ἡ Ἑλληνικὴ ἀρχαιολογικὴ ἐπιστῆμη ἐν μέσῳ περιβάλλοντος, τὸ ὁποῖον δὲν ἐφαίνετο ἀκόμη πρόσφορον πρὸς τοιαύτας ὑψηλὰς φιλοδοξίας καὶ τὸ ὁποῖον ἐν τούτοις συνεκινήθη καὶ συνειργάσθη ἐν τῇ κατευθύνσει ταύτῃ. Εἰς τὴν ἀμοιβαίαν δὲ ταύτην κατανόησιν ὀφείλεται ὅτι ἐδημιουργήθη ἐπιστημονικὴ κίνησις, ἡ ὁποία ἐκδηλουμένη εἰς ἀδιάκοπον καὶ ἀθόρυβον, γνησίως ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν καὶ ἀναπτυσσομένη μετὰ μετριοφρονος σοβαρότητος μεταξὺ τῶν μεγάλων προσπαθειῶν τῶν παρ' ἡμῖν ἀλλοδαπῶν ὁμοίων καθιδρυμάτων προσδίδει εἰς τὴν εὐγενῇ ταύτῃ ἐστίαν αἴγλην, ἡ ὁποία ἀντανακλᾷ ἐφ' ὀλόκληρον τὴν Ἑλλάδα. Ἐπραξε δὲ πάντα ταῦτα ἡ Ἀρχ. Ἑταιρεία μὴ ἔχουσα ἀποθηκευμένας χρυσᾶς ῥάβδους, ἀλλὰ διὰ γλισχροτάτων πόρων. Ὑπὸ τοιούτους δὲ ὅρους καὶ πολλὰς σπουδαιοτάτας ἀνασκαφὰς διεξήγαγε καὶ πλεῖστα μεγάλα καὶ μικρὰ μουσεῖα ἵδρυσε καὶ κατέταξε, καὶ περιόδους ὅλας τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ αὕτη πρώτη ἐμελέτησε καὶ δημοσιεύματα ἀξιολογώτατα ἐδημοσίευσε, δεικνύοντα ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ ἀρχαιολογία τηρεῖ ἐν τοῖς πλείστοις ὁμόρρυθμον τὸ βῆμα πρὸς τὴν παγκόσμιον κίνησιν. Διὰ τοῦτο δὲ εἶναι ἀξία πάσης ἐνισχύσεως. Ἡ συνέχεια τοῦ ἔργου τούτου δὲν ἔχει στενωτέραν ἐπιστημονικὴν σημασίαν καὶ ἵνα ἱκανοποιηθῇ τρόπον τινὰ ἡ ἰδιοτροπία εὐαριθμῶν τινῶν νοσοῦντων, κατὰ τὴν ἀπλοϊκὴν ἀντίληψιν, τὸ νόσημα τοῦτο ἐκ Θεοῦ, ἀλλὰ διότι ἡ μελέτη αὕτη εἶναι ὠφέλιμος διὰ τὴν γενικωτέραν ἠθικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ὅλου ἔθνους. Ἐάν τινες ἐνίοτε ἰσχυρίζονται παραδοξολογοῦντες ὅτι ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς εἶναι δῆθεν ξένος πρὸς ἡμᾶς, τοῦτο πάντως ὀφείλεται εἰς τελείαν σύγχυσιν μεταξὺ ὕλικου καὶ ἠθικοῦ πολιτισμοῦ. Ὁ ἠθικὸς κόσμος εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος μάλιστα ἐνδιαφέρει καὶ ἐκ τούτου προσπαθοῦν νὰ ἀρυσθοῦν διδάγματα πάντες οἱ πρὸς ἠθικὴν ἑξαρσιν ἀποβλέποντες λαοί. Ἀπὸ δὲ τῆς ἀπόψεως ταύτης ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς εἶναι ἥλιος, τοῦ ὁποίου οὐδεμία κηλὶς προλέγει τὴν ψύξιν.